A.Öcalan'ın "Toplumsal Sosyoloji"si Ne Anlama Geliyor?

— Özneci ve Ütopik Solun Marksist Bir Eleştirisi —

Parti Yayınları
www.tkpml.com

A.Öcalan'ın "Toplumsal Sosyoloji"si Ne Anlama Geliyor?

— Özneci ve Ütopik Solun Marksist Bir Eleştirisi —

İçindekiler

Giriş

Yine, Yeniden: "Aklını Kullan!"

İnsan Etkinliği Neden Nesneleştirilemiyor?

Bilim "Hakikat" Ve "Meşruluğun" Garantörü Değildir!

Sosyoloji mi, Tarihsel Materyalizm Mi?

Bilim, Tekillerle Yapılamaz

Tarihsel Materyalizm, Bilgi Alanlarını Ayırır

Sosyoloji, Belirlenimi Reddeder

Görecelinin İçinde Mutlak Vardır

Tarihin Belirlenmesinde Üretken Güçler Ve Sınıf Mücadelelerinin Rolü

Marx'ın "Yeni Yaptığı Şey"

Kapitalizmde Yaşanan Değişimlerin Niteliği

Sonuç Yerine

A.Öcalan'ın "Toplumsal Sosyoloji"si Ne Anlama Geliyor?

— Özneci ve Ütopik Solun Marksist Bir Eleştirisi —

Giriş

*"Aklın veya hayal gücünün icatlarının çoğu bir akşam yemeği sohbetiyle bir nesil arasında değişen bir sürede tarihten silinir. Ancak hepsi değil. Bazıları tutulma yaşarlar ama geri gelirler ve kültürel mirasın tanınmaz unsurları olarak değil insanların görebileceği ve dokunabileceği kişisel kıyafetleri ve kişisel yaralarıyla geri gelirler. Bu tür fikirlere pekâlâ 'büyük' diyebiliriz —bu tanımın büyüklüğü canlılıkla ilişkilendirilmesi bir dezavantaj değildir. Bu anlamda ele alındığında, Marx'ın mesajını tamamlayacak kelime kuşkusuz budur."**[1]*** (J.A. Schumpeter)

Marx ve Engels'in "önceki bilincimizle hesaplaşma" şeklinde tanımladıkları "Alman İdeolojisi [Feuerbach]" eserini başlangıç sayarsak, Marx'ın "mesajı", yani Marksizm tam olarak 180 yıldır, "büyük" bir fikir olarak tüm dünya halklarının elindeki en önemli teori olmaya devam ediyor. Fakat Schumpeter'in ifadelerine atıfla belirtirsek, bazılarına göre, Marksizm geçmiş yüzyılda halkların sorunlarına cevap olmuş ve değer yaratmıştır. Günümüzde ise kapitalizmin bilim ve teknik alanında kaydettiği "gelişme ve ilerleme" dolayısıyla toplumsal ilişkilerde ortaya çıkan değişimler açıklayıcı gücünü yitirmiş bir "kültürel miras", nostaljik bir "akıl veya hayal gücü icadı"dır. Oysaki bu 180 yıl içinde, toplumsal varlığa dair bilimsel-felsefi veya politik herhangi bir lafı olan tüm birey ve akımlar —ister eleştirmek ister karalamak ister sahiplenmek için olsun— Marksizm'e değinmek, tezlerine bir yanıt oluşturmak zorunda kalmıştır.

Sadece bu bile, Marksizm'in —ortaya çıkışından bu yana— sınıf mücadeleleri, büyük toplumsal hareketler, devrimler, yenilgiler ve geri çekilmelerin izlerini taşıyan "kişisel kıyafetleri ve kişisel yaralarıyla", "canlı" bir şekilde önemini korumaya devam ettiğinin apaçık bir kanıtıdır.

Marksizm bilimsel, felsefi ve politik olarak; klasik iktisadın ve ütopik sosyalizmin eleştirisiyle, yeni bir ontoloji tanımlayarak ve yeni bir epistemolojik yaklaşımla ortaya çıkmıştır. Etkili olan her bilimsel teori, felsefi yaklaşım ve politik akım gibi farklı teorilerle, akımlarla sürekli mücadele içerisinde olmuştur. Hakim bilim felsefesi durumundaki ampirizm, klasik iktisattan günümüze kadar gücünden çok şey kaybetmemiştir.

Bunun anlamı şudur; bilim adı altında, görüngüler ve deneyimler esas alınmaktadır. Görüngüler ve deneyimler arasında kurulan bağlantıların genelleştirilip mutlaklaştırılmasına bilim denmektedir.

Marksizm'e yönelik eleştiriler de bu cepheden, esasta "özne"yi —"birey"i, "olay"ı— ontolojik tezlerinin merkezine alan yaklaşımlarca yapılmaktadır. "Özneci ve ütopik sol" olarak genelleyebileceğimiz bu yaklaşımın savunucularını 19. yüzyılda ütopik sosyalistler, Proudhon ve Dühring olarak; 20. yüzyılda ise "Batı Marksizmi" olarak ortaya çıkan belirli yanlarıyla Gramsci ile başlatabileceğimiz Lukacs, Korsch, Frankfurt Okulu, J.P. Sartre; son yarım yüzyılda ise Laclau-Mouffe, M. Bookchin, I. Wallerstein, Habermas, F. Braudel olarak sayabiliriz.

Aralarında teorik farkların olduğu bu isimlerin listesi uzatılabilir veya çeşitli nedenlerle bir araya getirilmeleri eleştirilebilir, fakat bu yazıda baz alınan yaklaşımdan hareketle, "bireyci" bir ontolojiye sahip olmamalarıyla birlikte, genel olarak Marksizm'e yönelik eleştirilerdeki ortaklıklar onları bir arada sayabilmeyi meşrulaştırmaktadır.

"Özneci ve ütopik sol" olarak adlandırılabilecek bu yaklaşımların Marksizm eleştirileri, "sınıf", "sınıf mücadelesi" ve "proletarya diktatörlüğü"ne dairdir. Bu kavramlar, Marksist teoride Engels'in deyimiyle "anahtar" niteliğinde olan "artı-değer" temel alınarak üretilmiş, merkezi nitelikte kavramlardır. Bu kavramların yerine, "birey", "çalışanların ve çeşitli kesimlerin hak aramaları", "ahlaki ilke", "demokrasi", "çoğulculuk" vb. kavramlar konulmaktadır.

Böylece, sınıf ayrımı olmadan tüm toplumu kapsayan, kültürel-ideolojik alanların içinde yürütülen bir etkinlik düşünülmektedir. **Bu, bazen iddia edildiği gibi Marksizm'in "geliştirilmesi", "ilerletilmesi" değil, tarih biliminin *burjuvazi yararına* ortadan kaldırılmasıdır.**

Marksizm'de, anahtar niteliğinde olan artı-değer kavramı, işçi sınıfının sömürülmesini açıklamakta, kapitalizmin ekonomik yapısının bilimsel tahlilinin yapılmasını sağlamaktadır. Bu çerçevede, "kapitalist toplumun uzlaşmaz sınıf çelişkilerine sahip olduğu ve temelin (altyapının) üstyapıyı belirlediği" materyalist ilkesi gereğince de tüm siyasi-kültürel yapının bu eksende şekillendiği ortaya konulmaktadır.

Marksizm'de sınıflar ve sınıf mücadelesi konularının proletarya diktatörlüğüne bağlanması temel savunulardan biridir. Marx, "Benim yeni olarak yaptığım şey" diyerek, "sınıf savaşımlarının zorunlu olarak proletarya diktatörlüğüne" varacağını belirtmiştir. Bu aşamaya elbette ki egemen sınıfların kolektif iktidarı olan "yapının" hedefe konması ve yıkılmasıyla ulaşılır.

Özneci ve ütopik sol, her bir bireyin "bilincini" ve "iradesini" "özgürlükçülük" ve "demokrasi" adı altında öne çıkararak Marx'ın ve ardılları Lenin ve Mao'nun vurguladıkları bu üç unsuru çeşitli şekillerde anlamsızlaştırmaktadır. **Bireyin deneyimlerinin gerçekliği algılamada yeterli olduğu savıyla**

ampirist ideoloji yaygınlaştırılarak, bilim yapılabilmesinin önüne geçilmektedir.[2]

"Özneci ve ütopik sol", Marksizm'in gittikçe "karmaşıklaşan", "küreselleşen", "belirsizleşen" dünyaya cevap olamadığını, yeni ortaya çıkan toplumsal sorunların karşısında "yetersiz" kaldığını, hatta yetersizliği bırakalım, hiçbir çözümlemesinin olmadığını sıkça tekrarlamaktadır." Özneci ve ütopik sol" içinde değerlendirilebilecek Abdullah Öcalan'ın da dilinden bu tarz eleştiriler düşmemektedir. "Yeni sorunlar" karşısında teorik çözümlemeler için yüzlerin iki asır öncesine dönmesinin gericilik, tutuculuk olduğu, oysa günümüze cevap olan çok sayıda "yeni" ve "güncel" teorinin olduğu şeklindeki tezlerle; "özneci ve ütopik sol"un temel savunularını tekrarlamaktadır. Bu savunuların yapılabilmesinin başlıca nedeni, "özneci ve ütopik sol" içerisinde sınıflandırılan anlayışlarda, "eşref-i mahlukat"[3] olan insanların toplamından oluşan toplumların biliminin yapılamayacağının düşünülmesi ve elbette materyalizm karşıtlığıdır.

Eleştirilerin ortak özelliği, bilim-felsefe ve politika ayrımı yapılmamasının yanısıra (ve bu sebeple) bilimlerin normatif tarzda ele alınmasıdır. Toplum dışı doğadaki yasalılık, öznesizlik tanınırken, toplumların tarih biliminin olabileceği reddedilmektedir. "Özneci ve ütopik sol", toplumlarda "ekonomi dışı zor"un tarihteki belirleyici etken olduğunu savunan düşünce tarihindeki en eski ve sağduyuya uygun olan fikirleri (geniş çevrelerce sorgulanmadan) "yeni" diyerek dile getirebilmekte ve bu geniş çevrelerce sorgulanmadan sahiplenilebilmektedir.

Marksizm'in tarihine baktığımızda, ekonomizme ve tarihsel ilerlemeciliğe (Kautsky'nin Rusya'daki devrime yönelik eleştirileri) tepki olarak tarihselciliğin ve hümanizmin, yani bu yazıda "özneci ve ütopik sol" olarak geniş bir çerçevede alınan akımların geliştiğini görüyoruz. Bunun tersi de yaşanmaktadır.

Yani, tarihselciliğin karşısında durmak adına ekonomizme, sınıfçılığa kayılmaktadır.

Oysa Marx'tan Lenin ve Mao'ya uzanan Marksizm'in bilim-felsefe-politika bütünlüğünü tekrar tekrar kuran ve geriye yüklü bir miras bırakan eleştirel çizgi mevcuttur. Elbette ki bu "çizgi" bir defa ortaya konulunca, komünistlerin üzerindeki sorumluluk bitmiyor. Çünkü diğer tüm teoriler gibi Marksizm de sürekli "irdelenmek" (Lenin) zorundadır. Madde sonsuz olduğundan, hareket de öyledir ve bilgi üretimi de devamlıdır. Marksizm'in 180 yıldır "canlılığının" sürmesinin nedeni, sağa ve sola olan çok sayıdaki eğilime rağmen —Foster'ın sözleriyle belirtirsek— "açık uçlu bir teori" olmasıdır.

"... tarihsel materyalizmin uzun ömürlülüğünün sebebi tam olarak Marx'ın 'her şeyi acımasızca eleştirmesindeki' açık uçluluktur —liberal teoriye (içkin olarak) nasip olamayacak bir açık uçluluktan bahsediyoruz. Bu açıklık, Marksizm'in giderek birbirine daha fazla bağlanan bir dünyada tarihsel gerçekliğin daha geniş yönlerini kucaklamak için ampirik ve teorik içeriğini genişleterek kendini sürekli yeniden keşfetme yeteneğinde görülebilir." ***[4]***

Marksizm'in politik bir ayağının olması, bazen teorinin pratik ihtiyaçlar temelinde şablonlaştırılarak işlenmesine ve dogmatizmin gelişmesine yol açabilmiştir. Teori, politik amaçlar doğrultusunda şematikleştirilmiştir. Bu işlem, politik amaçlı yapıldığı gözden kaçırılmadıkça ve unutulmadıkça meşrudur. Aksi her durumda ya dogmatizme ya da revizyonizme yol açabilecektir. Marksistlerin bu ayrımları yapamaması hem tarihsel ilerlemeci hem de tarihselci eleştiriciler karşısında gereken duruşu sergileyememelerinin ve hatta sürekli olarak bu iki uç arasında salınmalarının nedenidir.

”Özneci ve ütopik sol”un ve dolayısıyla A.Öcalan’ın da savunduğu tezlerin “yeni”liğine değinmeden geçmek olmaz. “Ekonomi dışı zor”un (siyasal eylemlerin) tarihte belirleyen olduğunu ve “hiç de özgün olmayan bu fikri”n, kendisince geliştirilen “özgün” bir teori olduğunu iddia eden Dühring’e Engels şöyle cevap verir:

*“Birinci plandaki siyasal eylemlerin tarihteki kesin etken oldukları fikri, tarih yazımının kendisi kadar eskidir; ve halkların, bu gürültülü sahnelerin arka-planında sessiz sedasız gerçekleşen ve işleri gerçekten ilerleten evriminden bize bu denli az şey saklanmış bulunmasının asıl nedeni de budur. Bu fikir geçmişteki bütün tarih anlayışına egemen olmuş ve ancak restorasyon çağı burjuva Fransız tarihçileri sayesinde sarsılmıştır; bu işteki tek ‘özgün’ nokta, bir kez daha Bay Dühring’in bütün bunlardan hiç haberdar olmamasıdır.”**[5]***

Engels’in sözlerinde, dipnot olarak geçilemeyecek bir “düzeltme” yapmak gereklidir. Tarihte birinci planda siyasal eylemlerin, yani “ekonomi dışı” olarak tabir edilen akıl, düşünce, kurnazlık, ahlak, din, siyaset, ideoloji vb.lerinin kesin etken olmadıkları fikrinin sağlam bir kuramla sarsılmasında İbn-i Haldun’un “Mukaddime” çalışmasının vurgulanması zorunludur. Engels’in bu çalışmaya denk gelip gelmediği bilinmemektedir.[6] Bu nedenle İbn-i Haldun’un ismini anmaması Engels için “eksiklik” değildir. Ama günümüzde İbn-i Haldun’a hak ettiği bu yeri vermemek büyük eksiklik olur.

İbn-i Haldun; “tarihin görünen yüzü” olarak adlandırdığı, tarihi hükümdarların, vezirlerin, kadıların öyküleriyle sınırlandıran anlayışı açıkça mahkûm eder:

“*Yapıtlarını kurarken halk arasında dolaşan öyküleri eksiksiz olarak yinelerler, böylece kendilerinden önce bu mesleği sürdürmüş olanların yolundan giderler, bir hanedanın tarihini*

anlatmasalar, bu kez de yanlış doğru ayrımı yapmaksızın tüm öğeleri biriktirerek olayları tekdüze bir anlatıda verirler. Söz konusu hanedanı savaşmaya, gücünü göstermeye iten nedenleri de, onu gelişmekten alıkoyan nedenleri de göstermezler. Böylece okuyucu olayların kökenini, birbirleri karşısındaki konumlarını ve onları aynı anda ya da art arda doğuran nedenleri boş yere öğrenmeye çalışır."[7]

"*Çeşitli halkların adetlerinde ve kurumlarında görülen farklar, her halkın geçimini sağlama tarzından kaynaklanır*."[8]

"Tarihin görünen yüzü"nün, bu "gürültülü sahnelerin", tarihin açıklanmasında "yeni" olmadığı açıktır. Aynı şekilde, bu fikirlerin eleştirisi de yeni değildir. Dolayısıyla, bu yazı da "yeni" olmayacaktır. Marksizm'in ustalarınca çeşitli defalarca eleştirilmiş bu "eski" savunuların tekrar tekrar ortaya çıkması, kapitalizmin özneyi temel alan hakim ideolojisi nedeniyle şaşırtıcı değildir. Marksistlerin kolaya kaçmamaları, epey çetrefilli bir iş olan bilim-felsefe-politika ayrımlarını doğru bir şekilde yapmayı öğrenmeleri ve en önemlisi de politik başarı için gerekli özgülleştirmeyi yapmaları zorunludur. Aksi halde, tarihin de gösterdiği gibi esen her rüzgârın içinde bir sağa bir sola salınmaktan kaçınılamaz.

Bu çalışmada, "özneci - ütopik sol"un (ve dolayısıyla A. Öcalan'ın) bilim - felsefe ve politikayı hiçbir ayrım tanımadan, iç içe geçirerek oluşturduğu, aslında "Dühringvari" de denilebilecek görüşlerinin bir kısmına yanıt oluşturulmuştur. Yazının pratik politik tutuma dair olmadığı en başta vurgulanmalıdır. Bununla birlikte, Lenin'in veciz ifadesi "devrimci teori olmadan, devrimci pratik olmaz"dan hareketle, bu yazıda yapılan eleştirilerin genel politik tutumların anlamına dair önemli ipuçları sunacağı söylenebilir.

Çalışmada, A. Öcalan'ın "Toplum Sosyolojisi"nin tüm tezleri ele alınmamıştır.[9] Bunu yapabilmek, daha kapsamlı bir çalışmayı gerektirir. Engels, "Anti-Dühring"in yazımını —özünde— "ekşi elmayı ısırmaya" benzetir. Çalışmanın uzun sürmesini de "[b]u ekşi elma, gerçekten bir kez ısırıldıktan sonra tamamen yutulması gereken elmalardandı" şeklinde açıklar. Kapsamlı bir çalışmanın gerektirdiği zaman, günceli yakalamaktan çok fazla uzağa düşülmesini gerektirecekti. Bu nedenle, A.Öcalan'ın teorik görüşlerinin ana hattı üzerinden genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Yine, Yeniden: "Aklını Kullan!"

Sosyalizm kelimesi, "social" yani "toplum" kelimesinden türemiştir. "Sosyalist" olduğunu söyleyip de insanın/bireyin toplumun bir parçası olduğunu savunmayan yoktur. Bunun en basit ve yaygın ifadesi "insan, toplumsal bir canlıdır" şeklindedir. Fakat çoğunlukla bu ifadenin, "insanı" pasif durumda, belirlenen olarak tuttuğu düşünülerek ek yapma ihtiyacı hissedilir: "Ama toplum da bireylerin toplamıdır. Toplum-birey diyalektiği işlemektedir." Bu vurgu yapılınca, insanın öznelik durumu ve "bilinçli" olmasının ayrıcalığını ifade edebilmenin rahatlığı oluşur. Böylece, "toplum ve insan" doğanın dışında konumlandırılır ve özne olan insanın doğayla ilişkisi, sırası geldiğinde "Özne-nesne diyalektiği"[10] şeklinde belirtilir.

"Özgür insan doğası" tanımlamasına ulaşmak artık kolaydır. A.Öcalan'a göre bu "doğa"nın temel özelliği; "tarihini seçebilmesi"dir. "Ne kadar farklı varoluşlar varsa, o kadar da tarih olacaktır." Tarihini seçemeyenlerin ne duruma geldiğini de tarih göstermektedir. Bu düşünüş, A.Öcalan'ın teorisinin her yerinden adeta fışkırmaktadır: Kurnaz erkek, "özgür insan doğası"nı sergileyemeyen "kadın"ları, "seçkin birey"ler köleleri, işçileri; uygar uluslar diğer ulusları ezmiş, sömürmüş, cinsel köle

yapmıştır. Bu yaklaşımda, "özgür insan doğası"nın neden kurnaz erkeği, seçkin birey ve ulusları etkilemeyip, farklı "doğa"ların ortaya çıktığının cevabı yoktur. Eşref-i mahlûkatta, iyilik de kötülük de bir şekilde en baştan verili olmaktadır.

Burada A.Öcalan şahsında, farklı şekillerde ortaya çıkan bir paradoksa işaret etmek gereklidir. A.Öcalan; Marksizm'in kapitalizmi güçlendirdiğini, modernizmin ve aydınlanmacı düşünüşten kopuşamadığını, onun bir parçası olduğunu sıklıkla tekrarlar. Fakat kendi teorisinin üzerinde yükseldiği "özgür insan doğası", "tarihini seçebilme", "düşüncenin madde ötesi" olması, toplumbiliminin olamayacağı gibi fikirleri, açık bir şekilde aydınlanmacılığın "özgür birey", "tarihini yapan insan" fikirleriyle özdeştir.

Vico ve Kant'ın iyi bilinen şu iki ifadesi aradaki devamlılığı gösterecektir:

"İlk kuşku götürmez ilkemiz, tarihsel dünyanın tamamen yine biz insanlar tarafından yapılmış olduğudur ve böyle olduğu içindir ki, bu dünyanın yine bizim kendi tinimizin modifikasyonları içinde oluştuğudur. Bundan daha büyük kesinlik de yoktur." ***[11]***

"Aydınlanma, insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin olmama durumundan kurtulmasıdır. Bu ergin olmayış durumu ise, insanın kendi aklını bir başkasının kılavuzluğuna başvurmaksızın kullanmayışıdır. İşte bu ergin olmama durumuna insan kendi suçu ile düşmüştür; bunun nedeni de aklın kendisinde değil, fakat aklını başkasının kılavuzluğu ve yardımı olmaksızın kullanmak kararlılığını ve yürekliliğini gösteremeyen insanda aramalıdır. Sapere aude! "Aklını kendin kullanmak cesaretini göster!" sözü şimdi aydınlanmanın parolası olmaktadır." ***[12]***

Aydınlanmacılık, burjuvazinin felsefesidir. Burjuva ideolojisinin ana unsuru olan insan-özne bu felsefe üzerinden yükselmiştir.

Dolayısıyla, A.Öcalan'ın felsefesi açık bir şekilde burjuva ideolojisi ve felsefesiyle paralellik göstermektedir. Aydınlanmacılığın temel özelliği; toplum dışı doğanın belli yasalara tabi olduğunu kabul ederken, toplumlarda insan ahlakının, siyasetin, aklın belirleyiciliğini savunmaktır.

Peki, A.Öcalan'ın, Marx'a yönelttiği aydınlanmacılıktan, burjuva felsefesinden kopuşamadığı iddiası doğru mudur?

Bir teoriden kopuş en başta onun ontolojik zeminini ve epistemolojik yaklaşımını reddetmekle mümkündür. Aynı zemin ve yaklaşım paylaşılırken, A.Öcalan'ın ve önceki tüm özneci-ütopik solun etik yaklaşımlar (ahlak, iyi-kötü, hak-adalet, yararlı-zararlı vs.) üzerinden yaptıkları tanımlamalar ne bilimsel ne felsefi temelde ne de teori-politikada "ayrışmayı" getirmez. Bu girişimler şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da zaman içinde egemen ideolojiyle aradaki etik farkların kaldırılmasıyla (içinde erimeyle) sonuçlanır. Marksist kuram ise klasik iktisadın ve burjuva felsefesinin atomist, bireyci yaklaşımı reddedilerek oluşturulmuştur. Marksizm'e göre; dünya katmanlı, karmaşık ve farklılaşan yapısıyla belirli yasalara bağlı olarak değişip-dönüşmektedir. Bunların hiçbirinin açıklaması da "birey"e, "tine" (akla), "özgür insan doğasına", "ahlaka" vs. bağlı değildir.[13]

Aydınlanmacılık, Avrupa'da kapitalizmin serbest rekabetçi döneminde ortaya çıkmış ve feodallere karşı burjuvazinin mücadelesinde önemli bir rol oynamıştır. Fakat kapitalist modernite eleştirisinin yapıldığı söylenerek bu fikirlerin tekrar gündeme getirilmesinin emperyalizm ve proleter devrimler çağında, ezilen, sömürülen, yok sayılan ulus ve sınıflara faydası yoktur. Emperyalist sömürü ve yağmanın tam da aydınlanmacı fikirlere dayanan "çağdaşlık götürme", yani "aklını kullanmayı" öğretme söylemleriyle ideolojik bir kılıf oluşturularak yapılmak istendiği bir gerçektir.

İnsan Etkinliği Neden Nesneleştirilemiyor?

Sorun çok derindir, önemlidir. Bu materyalizmle idealizmin açık bir çatışmasıdır. Yaklaşık 2400 yıl önce Platon felsefede "Tanrılar ve Devler" şeklinde çok temel bir ayrım yaptı. Gerçek varlığın maddi mi yoksa tinsel mi olduğu sorusuna verilen cevaba dayalı bir ayrımdı bu. Platon, varlığın idealardan (nerede olduğu bilinmeyen, farklı dünyalardaki düşüncelerden) ruh yardımıyla ortaya çıktığını, belirlendiğini savunanlara yani "idealistlere", "Tanrılar" dedi. "Evrende madde dışı bir şey olamaz. Düşünce ve ruh da maddedir" diyenlere yani —yüzlerce yıl sonraki kullanımıyla— "materyalistlere", "Devler" dedi. Felsefe, Platon'a göre Tanrılar ve Devlerin savaş alanıdır. Tanrıların da devlerden üstün olduğu açıktır. Kant da felsefenin "kavga alanı" olduğunu söyleyecek, Lenin de bunu sahiplenecektir.

Lenin, maddecilik ve idealizm dışında bir felsefe olmadığını vurgular. İleri sürülen tezler ya materyalisttir ya da idealisttir. Yani "aşağıda materyalist yukarıda idealist" veya tam tersi olarak "aşağıda idealist yukarıda materyalist"[14] olunamaz. Lenin, "aşağı" derken doğayı, "yukarı" derken "toplumları" kastetmektedir. Tutarlı materyalizm, ontolojik olarak her şeyin madde olduğunu savunur. Buna göre, madde düşünceyi belirler. Toplum açısından Marx bunu; "toplumsal varlık toplumsal bilinci belirler" şeklinde ifadelendirmiştir.

Düşüncenin niteliksel olarak farklı olduğunu söyleyip ("Düşüncenin madde ötesi olduğu biliniyor" A.Öcalan[15]), düşünceye ayrı bir varlık tanıyan, düşüncenin varlığı belirlediğini savunan veya düşünceyi "bilinemez" olarak tanımlayıp, arada derede kalan tüm savlar idealizmin şemsiyesi altındadır. Ontolojik olarak, düşüncenin farklı bir nitelikte olduğuyla başlayan savlar, henüz tanımlanıp "fotoğrafı çekilemeyen"

(A.Öcalan) kendi kendini oluşturan veya ideadan/evrenden vb. pay alan bir düşünceye sahip olan ve "eşref-i mahlûkat" sayılan insanların bir araya gelmesinden oluşan toplumların biliminin yapılamayacağına ve dolayısıyla Marksizm'in "başarısızlığına" ulaşılır.

Bu fikir yürütme kendi ilkelerince doğrudur. Gerçekten de, "özne"nin, "irade"nin olduğu yerde bilim yapılamaz. Öznenin; nesneleştirilerek incelenmesi mümkün değildir çünkü. İşte tam da bu nedenle, Marx ve Engels'in "önceki bilincimizle hesaplaşma" dediği "Feuerbach Üzerine Tezler", "insan etkinliğinin kendisini nesnel etkinlik olarak" ele almanın zorunluluğuyla başlar ve bunu yapamayan tüm "materyalizmleri" mahkûm eder.

Bu açıdan A.Öcalan ileriye sürdüğü tezleriyle, Marksizm'in kopuş yaptığı düzlemi savunmaktadır. Felsefi olarak düşünceye tanınan bu nitelik farklılığı Platon zamanından beri belirlendiği ve bilindiği gibi idealizmdir.

Günümüzde bilim "düşüncenin" ne olduğu, nasıl üretildiği konusunda A.Öcalan'ın belirttiği ölçüde yetersiz değildir. Fakat yetersiz olsaydı da yani bilim henüz nedensel bir açıklama yapamamış olsa bile, doğa yasaları dışında bir "düşünce alemi"nin veya "madde ötesi"nin olduğunun varsayılması mı gerekir? Bunun böyle olmadığını Demokritos'la başlayan materyalizmin tarihi göstermektedir. Belki de hiçbir zaman net bir cevap bulunamayacak olsa bile, materyalizm, her şeyin maddenin bir formu olduğu savunusundan idealizm lehine çekilmeyi reddetmek demektir. Bilimsel cevabın netlikle ortaya konulamamış olması "doğaüstü" bir şeylerin var olduğu anlamına gelmez.

Bununla birlikte, beyin faaliyetleri, "ben" duygusunun oluşumu, düşüncelerin bilinçaltı ve bilinçli değerlendirilmesi konusunda bilimde önemli gelişmeler yaşanmış, materyalist tutumu

güçlendiren cevaplar üretilmiştir. Yapay zekâda gelinen aşama dahi "düşüncenin" sanıldığı gibi çok özel, doğaüstü bir yetenek olmadığına dair kanıt olarak ele alınabilir.

A.Öcalan düşünebilmeyi, amaçlı hareket edişi, "esnek" olmayı; toplumların yasalı hareketinin imkânsızlığının nedeni olarak gösteriyor ve sanki Marksistler "biliş"in çeşitli özelliklerinin farkında değilmiş, "bilinçli"-"amaçlı" hareket edişi göremiyorlarmış gibi yorum yapıyor.

1876-1878 yılları arasında yani yaklaşık 150 yıl önce yazılan "Doğanın Diyalektiği"nde dahi bilimlerle yakından ilgilenen Engels şunları yazıyor:

"*Söylemeye gerek yok ki hayvanların yöntemli, önceden tasarlanmış biçimde hareket etme yeteneğini tartışmak bizim için söz konusu değildir. Tersine... basit de olsa belirli hareketlerin, dıştan gelen belirli uyarmaların sonucu olarak oluştuğu her yerde embriyon halinde yöntemli hareket tarzı vardır... Hayvanlarda bilinçli ve yöntemli eylem yeteneği, sinir sisteminin gelişmesi oranında gelişir ve memeli hayvanlarda yüksek bir düzeye erişir.*"[16]

Engels'ten günümüze, biyoloji ve etoloji [Etoloji: hayvanların davranışlarını doğal ortamlarında evrimsel ve biyolojik temelleriyle inceleyen bilim dalıdır. YN.] çalışmaları derinleştikçe, insan türünün niteliksel farkı olarak ortaya konulan biliş olaylarının yaygınlığı daha net tanımlanmıştır.

Damasio bilinci şöyle tanımlar:

"*En kaba şekliyle, içerikler üreten ve harekete geçiren organizmaya odaklanan zihinsel organizasyon olarak tanımlanabilir... Bilinç, bu yaşayan ve davranışlar sergileyen organizmanın var olduğunu bilme yetisine sahip bir zihindir.*"[17]

Bilinçli zihnin, olağanüstü bir yanı yoktur. *"[B]ilinçli zihin, yalnızca yaşam yönetimine ilişkin uygulamalı bilgiyi bilinebilir hale getirir*."[18] Bilinçli zihinle birlikte insan türünün, toplumsal olarak gelişen kültür, ekonomi vb.nin "yönetim olasılıkları" daha artmıştır. Tüm bunlara rağmen, yine de "*Ökaryot hücrelerin hayatta kalma hedefi ve insan bilincindeki ortak hayatta kalma hedefi aslında aynı şeydir.*"[19]

Eşi benzemez karmaşıklıkta bir sistem olan beynin zihinsel yapılarının çalışmasına dair çok güçlü teoriler mevcuttur.[20] Bu teoriler ne insana ne de düşünebilmeye özel bir misyon, nitelik vs. biçmektedir.

Bilim "Hakikat" Ve "Meşruluğun" Garantörü Değildir!

Bilim ve felsefenin arasındaki ilişkinin doğru tanımlanıp, gerekli ayrımların yapılmamasının yarattığı karmaşa A.Öcalan'ın çalışmalarında her adımda ortaya çıkmaktadır. Marx ve Engels, bu sakıncaların erken farkına varmış ve bilimsel faaliyetin felsefe ile olan ilişkisine sınırlar çekmişlerdir. Bu nedenle "Alman İdeolojisi"nde tarihi incelemeye felsefi spekülasyonlar ve dogmalarla değil, maddi öncüllerle başlayacaklarını söylemişlerdir.

Felsefe ve ideolojilerden ayrıştırılmayan inceleme yöntemleri, öznel oldukları için gerçeğin mistifikasyonuna yol açmakta, kapitalist sistemin işleyiş mekanizmasının üstünü örtmektedir. Fizik, kimya ve biyoloji gibi tarih bilimi de ideolojilerden epistemolojik kopuşla oluşturulmuştur. Bilimsel faaliyet "*bir olayı veya bir düzenliliği açıklamak, onu yeni kavramlar şemasına oturtmak, onu üreten yapıları, doğurgan mekanizmaları veya aktörleri belirlemektir*."[21]

Bilimsel faaliyetin tanımından yola çıktığımızda, bilimin amacının bir olayı / olguyu meşrulaştırmak, "hakikat" olarak

değerlendirmek veya gayri meşru ilan etmek olmadığını görürüz. "Meşruluk", "hakikat" vb. kategoriler felsefeye aittir. Fakat A.Öcalan, Marx'ın bilimsel çalışmasının sistemi meşrulaştırmaya yaradığını belirtmiş, toplumları incelerken "ahlaki ve politik topluma" dayanan bir yöntem izlemediğini ve sınıflaşmayı "ilerici, özgürlüğün gereği" olarak değerlendirdiğini iddia etmiştir.

A.Öcalan'ın bu eleştirileri bilimsel değil, tamamen ideolojiktir. Marx'ın kuramı eleştirilecekse, bu bilimsel olarak yapılmalıdır. A.Öcalan'ın akıl yürütüşü, Newton'un yerçekimi yasasını bulmasına kızmaya benzer. Newton, yerçekimi yasasını bulduğu için "yerçekimi" ortaya çıkmamıştır. A.Öcalan'ın Marx'ın kuramı için ifadelendirdikleri, yerçekimini Newton'un meşrulaştırdığını söylemekle eşdeğerdir.

"Maddenin bileşimi ve çözülmesindeki moleküler değişikliklerin fiili yasalarını incelemek ve bu temelde belirli problemlere çözüm getirmek yerine, maddenin bileşimi ve çözeltilerini 'ebedi fikirler', 'doğallık' ve 'yakınlık' aracılığıyla düzenlediğini iddia eden bir kimyager hakkında ne düşünmemiz gerekir? Biz onun 'ebedi adalet', 'ebedi eşitlik', 'ebedi karşılıklı yardımlaşma' ve diğer 'ebedi hakikatler'le geliştiğini söylediğimiz zaman, 'tefecilik' hakkında, 'ebedi lütuf', 'ebedi inanç' ve 'Tanrı'nın ebedi iradesi'yle bağdaşmadığını söyleyen kilise büyüklerinden gerçekten daha fazla şey biliyor olur muyuz?"[22]

Aslında A.Öcalan, etik felsefesi yapıyor olsa, bu konu üzerinde durmak gerekmeyebilirdi. Ama ideolojinin bilim yerine geçirilip, "tarihsel olayları harekete geçirici gücün nihai nedenini araştıran" Marksizm'in tarihsel materyalizmini anlamsızlaştırmak amaçlanıyorsa, bu ideolojileştirmenin açığa vurulması zorunluluk olmaktadır.

"Yöntemin politik topluma" dayanmasının gerektiği yönlü iddiaya yazının "Giriş" kısmında belli ölçüde cevap vermiştik. Bu fikir "tarih yazımının kendisi kadar eski" (Engels) olmasının yanında, tarih yazımında baskın çıkan ve egemen sınıflara hizmet eden bir fikirdir.

İlkçağda Thukydides (MÖ 460-395) nedensel tarih yazımına dair ilk adımları attıysa da Antik Yunan'dan Çin, Mezopotamya ve Mısır'a tarih yazımları "tarihin görünen yüzü" (İbn-i Haldun) ile sınırlı kalmıştır. İbn-i Haldun, gerçek nedenleri araştırmada başlangıçtır. İbn-i Haldun da Marx da tarih biliminin "ahlaki ve politik" belirlemelerle yapılamayacağını, bunun öznel kalacağını ve bunların "tarihe tanık etme" olamayacaklarını fark etmişlerdi. Çalışmalarını bu temelde yürütmüşlerdir. Aralarındaki 450 yıllık zaman, Marx'ın pek çok "boşluğu" doldurabilmesine ve "ekonomi dışı zor"a dayanan, öznel nitelikteki yöntemden kopabilmesine imkân vermiştir.

İbn-i Haldun'un çalışmasında "ekonomi dışı zor"a başvurduğu yerlerin, o dönemin koşullarında doldurulamayan "boşluklar" olduğunu görüyoruz. İbn-i Haldun, kendi dönemindeki bunalımlardan kentlilerin "yüreksiz ve ahlakı bozuk" oluşlarını sorumlu tutmuştur.

Yves Lacoste, "tarihin görünen yüzü"nün arkasındaki gerçek nedenleri arayan İbn-i Haldun'un "ahlaksal" ölçütlere dayanan bu açıklamasını şöyle yorumlar:

"*...gerçekte onun kanıtladığı şey burjuvazinin yokluğudur... Şaşırtıcı olan yan, İbn-i Haldun'un bu boşluğu tam bir kesinlikle belirtmiş olmasıdır... İbn-i Haldun'u bu boşluğu belirtmeye götüren şey, akıl yürütme biçimindeki kesinlik ve nesnelliktir; ama koşullar o durumdayken daha ileri gitmek, yani durumu açıklamak olanaksızdır onun için. O zaman açıklamasız kalan*

şeyleri açıklayabilmek için metafizik kanıtlara ve ahlaksal ölçütlere başvurdu."[23]

Nedensel "boşlukların" çeşitli ideolojilerle (öznel yaklaşımlarla) doldurulması İbn-i Haldun'a özgü değildir. Bilimler, bilginin "geçici yönü"nün (var olan teknolojiler, teoriler, toplumsal pratikler –nitekim bilimsel ya da gayri bilimsel öncüller) toplumsal olarak üretilmesi nedeniyle ideolojilerle iç içe bir varlık sergilerler. Bilimlerin, bilginin "geçişsiz yönünü" (insanlar tarafından üretilmeyen şeylerin bilgisi)[24] ortaya çıkarabilmesi; ideolojik etkenlerden materyalist felsefeyi işleterek kurtulabilmesine bağlıdır.

Felsefe bilimlere iki türlü müdahale eder: "*Ya ideolojik olanı bilimselmiş gibi gösterip 'hakikat' kılığına sokmak için ya da ideolojik olanla bilimsel olanın ayrımını yapmak için. Bunlardan ilki idealizmin, ikincisi materyalizmin pratiğidir*."[25]

A.Öcalan ilkini yapmaktadır, Marx ise ikincisini yapmıştır. A.Öcalan, tarih biliminde Marx'ın gerçekleştirdiği kopuşu geri çevirmektedir. Bu geri çevirme işlemini de paradoksal bir şekilde "Marx'ı aşmak" olarak tanımlamaktadır. Bu, öznelliği ve erekselliği atan modern bilimlerin, Aristoteles'in özne-ereksel yaklaşımına geri döndürülüp Galileo'nun, Newton'un "aşıldığını" söylemek kadar abestir.

Bu tartışmada da görüldüğü gibi bilim ve felsefenin ilişkilerinin doğru bir şekilde tanımlanmayıp, işlevlerinin birbirine karıştırılması; "Gerçeklik nedir?" sorusunun bir aşamadan sonra kurgularla, öznel taleplerle açıklanması dışında bir yere varamaz. Bilimlerde "boşluklar" her zaman olacaktır, çünkü madde sonsuzdur. Materyalist yaklaşım, bu boşlukları reddetmeyi, görmemeyi/kabul etmemeyi veya çeşitli kurgularla doldurmayı reddetmelidir. "Boşluğun" farkına varmak ve kabul etmek, yeni araştırmalara adım atmanın, yani bilimi geliştirmenin yoludur.

Marksizm, bilim olarak güçlü temellere sahiptir. Fakat Marksizm de diğer bilimler gibi tamamlanmamış ve asla tamamlanamayacak, "açık uçlu" bir teoridir. "Açık uçlu" oluşu, her çeşit kurgunun, öznel yaklaşımın "geliştirme", "aşma" adına eklemlenebilmesi anlamına gelmez. Teorilerdeki "boşluk"lara dair her zaman çok sayıda sav, kurgu vs. olacaktır. Bu "yeni teorilere" yaklaşımın nasıl olacağını Marx ve Engels göstermiştir. Tarihsel materyalizmin kuruluş sürecindeki temel ilkeye dair Engels şunu belirtir:

"*...biz, yalnızca doğada değil, aynı zamanda insan toplumu içinde yaşıyoruz ve insan toplumunun da tıpkı doğa gibi kendi gelişme tarihi ve kendi bilimi vardır. Dolayısıyla, toplumun bilimini, yani tarihsel ve felsefi denilen bilimlerin tümünü, materyalist temel ile uyumlaştırmak ve bu temele dayanarak onları yeniden kurmak söz konusuydu*."[26]

"Boşlukların" varlığı idealist kurgulamaları, öznel yaklaşımları haklı kılmaz. Doğru olan, bilimdeki gelişmelerle kaçınılmaz olarak "biçim değiştirmek zorunda" olan materyalizm temelinde sorunlara yaklaşmaktır.[27]

Sosyoloji mi, Tarihsel Materyalizm Mi?

"Tarih bilimi olabilir mi?" Mevcut tartışmanın özü bundan başka bir şey değildir. Bu soruya Marksizm'in cevabı "evet"tir. Fakat Lenin'in deyimini tekrarlarsak, "aşağıda materyalist, yukarıda idealist" olanlar buna "hayır" cevabını vermektedir. Bu bazen açıklıkla söylenir, bazen kavram kargaşası yaratılarak belirtilir. Ama sonuç itibarıyla özneci ve ütopik sol, kendisiyle tutarlı olabilmek için buna "evet" diyemez ve Marksizm'i reddeder.

A.Öcalan; toplumlarda "geçerli olan eğilimler" olabileceğini ama yasaların olamayacağını belirtiyor.[28] Ona göre, toplumlar insan zihnine dayalı olduğundan ve "insan zihninde katı yasalar"

olmadığından, toplumlarda "yasalar" olamaz; "eğilimler ve düşünceler" olur. Bu nedenle de "en sağlıklı toplumlar", "düşünce özgürlüğünü en çok kabul eden toplumlar" (farklı yazılarda Avrupa Birliği ülkeleri örnek olarak gösterilir) olmaktadır. "Marx'ın dayandığı sosyoloji", tıpkı Durkheim'de olduğu gibi "pozitivizm" olduğundan, Marx da "doğadaki kanunların toplumda da geçerli" olduğunu söyleyerek yanılmaktadır.

Dikkat edilirse, A.Öcalan kendi çalışmalarını hep "sosyoloji" başlığıyla yapar, "tarihsel materyalizm" veya "tarih bilimi" kavramlarını kullanmaz. Bu elbette ki çok bilinçli bir tercihtir. Sosyoloji başlığı altında toplanabilecek Comte'tan Durkheim'e, Simmel'den Parsons'a, günümüzde Bookchin vb.lerine hepsini ortaklaştıran şey; toplumların fikir ve ahlak ilkeleriyle yaratıldığı, bireylerin düşüncelerinin toplumları şekillendirdiği ve toplumları oluşturduğudur. "Geri" ve "sağlıksız" toplumlar, cinsiyetler vs. gerekli "fikir ve ahlak ilkelerine" sahip olamayanlar veya bunları kaybedenlerdir.

Sosyolojinin klasik iktisatla aynı ontolojik ve epistemolojik yaklaşımla kurulduğunu belirtebiliriz. Bu nedenle tarihsel materyalizm ve sosyoloji, kuruluşlarından itibaren aralarındaki açı genişleyerek birbirlerinden ayrılmışlardır.[29]

"Bu iki 'bilim' kendilerine ait bir bilgi nesnesi tanımlayamamışlardır. "İnsan etkinliğinden bağımsız" olan, onların 'nesnel' olmasını sağlayacak 'geçişsiz nesne'ye sahip olamamışlardır. Bu da onları sistemin modifikasyonu için gerekli teknik pratik ödevleri yapan mühendislikler haline dönüştürmüştür."[30]

Gelinen aşmada sosyoloji, kuramlar yerine çeşitli modellemelerle aile, gündelik yaşam, alışveriş alışkanlıkları, eğitim, iş ilişkileri vb. sosyal araştırmalar şeklinde gelişen, burjuvazinin ihtiyaç

duyduğu "kişilik modeline" odaklanan bir "disiplin" durumundadır.

"İdeolojilere son veren ideoloji olarak sosyoloji, toplumsal sınıfları pazar ilişkileri içerisinde eyleyen ekonomik failler statüsüne hapsederken, her türden maddi çelişki ve çatışmayı bilimsel prosedürlerin dışına kovalar. Sınıf savaşımı bir kere yok sayıldıktan sonra, siyasal mücadeleyi açıklayacak nedensellik halkası olarak gelenek, kültür ve onun yan ürünü olan din, bir yandan toplumsal düzeni sağlayıcı 'ethos' olarak, diğer yandan yerli bütün siyasal mücadelelerin toplumsal çatışmaların kaynağı olan 'pathos' olarak inşa edilir."[31]

Tarihsel materyalizm ve sosyoloji görüldüğü gibi taban tabana zıttırlar. Dolayısıyla "Marx'ın dayandığı" kuramların herhangi bir sosyolojiyle ilgisi yoktur. A.Öcalan; özellikle Durkheim'in ismini belirttiği için kısa bir değiniye ihtiyaç var.[32]

Durkheim ve ardılları, toplumun "kolektif bilinci"nin ve "toplumsal vicdan"ın ürünü olduğunu söylerler. Bunun ne anlama geldiğine dair cevabı da H.Kıvılcımlı versin: *"Durkheim 'kolektif bilinci', kimi 'ideolojik' (fikirden gelme), kimi 'ahlakçıl' (maneviyattan gelme) bir şey saydı... Böylece en kabadayı sosyoloji, ta Gılgamış Destanı'ndan beri sürümlenen tezi ortaya atıyordu. İnsanda 'fikir-ahlak-kanı'yı yaratan toplum değildi: toplumu yaratan "fikir-ahlak-kanı" oluyordu. Bu uyduruk sosyal üst tabakaların 7 bin yıldır sınıflara aşıladıkları inançtı. Onu din babaları gibi açıkça söylemiyorlar, Sosyolog 'zorlama'sına çeviriyorlardı*."[33]

A.Öcalan'ın "ahlaki ve politik toplum", "insan zihnine dayalı toplum" savunularının başta Durkheim olmak üzere sosyolojinin ve pozitivizmin önde gelenleriyle ortaklığı açıktır. Sınıf kuramı yerine benimsediğini belirttiği "seçkinler kuramı" da bu ortaklıktan türemektedir.

A.Öcalan, Marksizm'i, kapitalizmin has felsefesi olan aydınlanmacılıkla aynılaştırdığı gibi, aynı kökten gelen sosyoloji ile de özdeşleştiriyor. Bunu "olumsuz" olarak değerlendirdiği açık. Ama burada paradoksal olan A.Öcalan'ın fikirlerinin, kategori ortaklıklarına kadar bu "eleştirdiği" fikirlerle aynı olmasıdır.

A.Öcalan, tıpkı aydınlanmacılıkla Marksizm'i özdeşleştirmede olduğu gibi, burada da paradoksa[34] düşmektedir. Bilim ve felsefe ayrımını yapamadıkça, insan faaliyetini nesneleştiremedikçe, "hem aşağıda hem yukarıda" materyalist olamadıkça, paradokslardan kurtulamayacağı açıktır.

Bu ayrımların ve çelişkilerin ortaya konulmasından sonra genel olarak bilimsel faaliyetin yapılabilmesinin koşullarına bakalım.

Bilim, Tekillerle Yapılamaz

Toplum biliminin olamayacağına dair iddiaların gerekçesi; insanın "aklının", "özgür irade"sinin[35] olduğu, bu nedenle de bilimin nesnesi olamayacağıdır. Birey, her bir insanda farklı farklı olan düşüncelere, eğilimlere sahiptir. Toplumlar da "özgür insan doğası"na sahip insanların toplamıdır. Öznenin olduğu yerde rastlantısallık ve keyfilik vardır. Rastlantısallık ve keyfilik varsa "belirleme", dolayısıyla da "yasa" olamaz. Bu fikirleri sistemli bir şekilde Sofistlerden itibaren izleyebiliriz. Protagoras, "her şeyin ölçüsü insandır" demiştir. Şüphecilerse, her an değişen varlık nedeniyle sadece toplumların değil, doğanın da biliminin yapılabileceğinden şüphe etmişlerdir.

Özne ve "fikir-vicdan-ahlak" savunularını temel alan "ampirist/bireyci" olarak da tanımlanabilecek sosyolojiler, Marksizm'in toplumların bilimlerinin yapılabileceği, dolayısıyla da "belirleme"nin olduğu iddiasından rahatsızdır. Fakat çok ilginç bir şekilde (aslında yine "paradoksal" şekilde diyeceğiz),

"ahlak"ın, "aklın", "kolektif bilincin", "özgür insan doğası"nın — yani zinhar maddi olmayan— tinsel nitelikle tanımladıkları bu "değerlerin" toplumu "belirlemesinden" rahatsızlık duymuyorlar. Demek ki sorun "belirleme" ilkesinin kendisinde değil, neyin belirlediğindedir.

Dönüp dolaşıp felsefenin temel konusuna geliyoruz. Bu savunular, "düşünce maddeyi belirler" diyen idealizmden başka bir şey değildir. Tersi ifade edildiğinde ise hemen ayağa fırlarlar ve "insanın - toplumun belirlenemeyeceğini" söylerler.

Toplumun özgür iradeli bireylerin toplamından oluştuğu için biliminin yapılamayacağı savına geri dönelim. Burada kastedilen, tek tek her bireyin incelemeye tabi tutulamayacağı ama her birinin de iradesi, arzuları, yaklaşımları vs. olduğu için olsa olsa eğilimsel ifadelerin olabileceğidir. Zaten sosyoloji de bu nedenle tek tek bireylere sorulan anketler ve modellemeler yaparak sonuçlara ulaşmaya çalışmaktadır.

Bu savunulara sahip olanlar fizik, kimya ve biyolojinin bilim olduğundan şüphe duymamaktadırlar. O halde soru şudur; fizikte hareketin yasalarını ortaya koymak için tek tek her nesne mi (tekiller) incelenmektedir? Peki, biyolojide tek tek her çiçeğin günlük değişimi, güneşten etkilenmesi veya her bir maymunun tekil olarak hareketleri üzerinden mi evrim teorisi oluşturulmuştur? Elbette ki hayır. Kuantumda üzerinde ortaklaşılan bir kuram oluşturulamamasının nedenlerinden biri de tek tek atomların hareketinin temel alındığı eğilimin bilim dünyasında baskın eğilim olmasıdır. Oysa Einstein'ın ömrünün sonuna kadar savunduğu, Schrödinger Denklemi'nin[36] gösterdiği ve Penrose'un da belirttiği gibi kuantum fiziği "tek atom"un hareketiyle değil, -süreçle-, bunların organizasyonuyla anlaşılabilirdir.

Bilim ve felsefenin İonya'da doğuşunun (en azından şimdilik eldeki veriler bunu gösteriyor) en önemli nedeni; doğaya tikel şeylerin toplamı olarak bakmaktan vazgeçip tümele yönelmeleridir. Tümelin, tıpkı bir çuvala doldurulan şeylerin toplamı gibi bir şey olmadığını da fark etmişlerdi. Tek tek elmaların, domateslerin büyüklüğünü, küçüklüğünü, rengini vs. sıralamak, şeklini ortaya koymak "meyve" kavramını vermiyordu.

Antik Yunan filozofları; tek tek olaylarla, olgularla veya sadece duyumlarla ilgilenen teknik-pratik soyutlama ve geldiği düşünme tarzından koptukları için, bilimsel alana geçiş yapabilmişlerdir. Antik Yunan felsefesinin temel sorularından biri şuydu: Gözümüzün önünde her an değişen, her biri farklı özellikler gösteren, biri diğerine benzemeyen canlı-cansız doğanın bilimi yapılabilir miydi?

Filozoflar bu soruya verdikleri yanıtlara göre farklılaştılar. Filozoflar, idealist-materyalist ayrımının yanısıra bu sorunun cevabına göre de sınıflandırılabilir. Mesela duyumculuğu temel alan Sofist Protagoras'ın hareket noktası nesnel dünyayı tanıdığı için materyalistçedir. Fakat tam da duyumculuğun sınırları dolayısıyla, "görünüş" dışında bir şey bilinemeyeceğini ve görünüşlerin de her an değiştiğinden hareketle bilim yapılamayacağını söylemişlerdir.

Felsefeyi sistemleştirmesiyle dönüm noktası sayılan Platon idealisttir. Dünyadaki tüm varlıkların —canlı, cansız, insanlar da dahil— görünüş olduğunu, her an değiştiklerini kabul ediyordu. Ama Platon bir geometri ustasıydı ve bilimlerin yapılabilirliğinden şüphe etmesi beklenemezdi. Bilimlerin, maddeye öncel olarak gördüğü idealar dünyasında yapılabileceğini savundu. Böylece, "düşünce nedir?" sorusuna bilimsel bir yanıt oluşturmaya çalıştı.[37]

Platon, düşünceyi asıl sayarak ve madde dışı bir tözü kabul ederek ontolojik idealist olmuşsa da bilgi nesnesini gerçek nesneden ayrı tutup bilimlerin yapılabildiğini göstererek epistemolojik materyalist olmuştur.

Sokrates ise "ahlakı", herkesin kendi içinde sorgulayarak ve rasyonel akıl yürüterek ulaşabileceği rasyonel ve evrensel bir bilgi alanı olarak ele almıştır. Böylelikle Sokrates "ahlakın" biliminin yapılmasından bahsetmiştir ama Platon bunun yapılamayacağını görmüştür. Bu açıdan özneci-ütopik solun çoğunlukla Sokrates'i örneklendirmesi "ahlak" konusundaki ortaklıklarından olsa gerek.

Burada her bir filozofu, akımı değerlendirmeyeceğiz, ama görülmesi gereken bu tartışmanın da binlerce yıllık bir tarihi olduğudur. Fakat özellikle son 500 yılda fizik, kimya, biyoloji ve tarih bilimi çok yönlü gelişmişken, bunlar hiç yaşanmamış gibi Sofistlerin veya şüphecilerin sorgulamaları tekrarlanmaktadır. Aradaki tek fark, bilimin geldiği seviyedir. Bilimin ürettiği her yeni ürün, felsefenin iki akımı tarafından didik didik edilmektedir. Kabul edilmelidir ki idealist felsefe sağduyuya uygunluğunun da avantajını kullanarak ve tutarlı olmayı çok önemsemediğinden hep birkaç adım önde gitmektedir.

Bilim, tekillerle değil, tümellerle yapılır. Bilim; dünyanın-evrenin sadece bir yerinde değil evrensel olarak geçerli olan, duyumlarla algılanıp-algılanmamasından bağımsız olarak var olan düzenliliği veya olayları üreten yapıların-mekanizmaların ortaya çıkarılması faaliyetidir.

Evrim teorisi; bir maymun türünün tek tek (veya grup grup) davranışına, günlerini farklı geçirmelerine, birinin daha saldırgan veya daha pasif olmasına bakılarak geliştirilemezdi. Aynı şekilde "toplumbilim" denildiğinde de her biri farklı farklı hareket eden, düşünen, sorgulayan/sorgulamayan, gülen eğlenen, umarsız...

bireylerin tek tek (veya grup grup) incelenmesi ve bir sonuca varılması anlaşılmamalıdır. Ama hâkim olan anlayış bu olduğundan, pıtrak gibi sosyologlar, psikologlar ortaya çıkmaktadır ve "bilim" adı altında ideolojik faaliyet yürütmektedirler.

Bu yaklaşımlar, burjuva ideolojisinin toplumu bireylerin toplamından gören anlayışından türemektedir.[38] Klasik iktisatta ve her türlü burjuva ideolojide, "birey-özne" ontolojik gerçeğin kendisidir. Homo economicus, Homorationalis, Homomoralis yani "ekonomik", "akli" ve "ahlaki" bireylerin her birinin çabası toplumu daha iyiye ve ileriye götürecektir. Bu varsayımın "sınıflar", "sınıf mücadele"sini değil de "seçkinler"i öne çıkarma dışında bir seçeneği yoktur. Her zaman daha ekonomik, daha akli ve daha ahlaki seçkinler olacaktır. Bu seçkinlerle, seçkin olmayanlar —ekonomik, akli ve ahlaki olmayanlar— arasındaki savaş toplumların kaderini belirleyecektir. Gelinen bu noktada tarih "iyilerin - kötülerin" savaşı (aslında uzlaşısı) olmaktadır. Ortadoğu'da şefkatli monarşilere "seçkine" ihtiyaç olduğunu söyleyen T.Barrack'ın çok farklı bir ideolojiden beslendiğini kim iddia edebilir?[39]

Tarihsel Materyalizm, Bilgi Alanlarını Ayırır

Bilimsel faaliyet; ontolojik tabakalaşma (düzeyler) ve farklılaşmalara dair uygun kategoriler üretip kendine ait yöntemlerle bunları bir kuram haline getirir. Bu düzeylerin ne olduğunu materyalist bir ele alışla S.Timpanaro çok yalın vermektedir:

"*Materyalizmden, her şeyden önce doğanın 'zihin' üzerindeki önceliğinin kabul edildiğini anlıyoruz. Buna isterseniz fiziksel aşamanın biyolojik aşamaya önceliği ve biyolojik aşamanın da sosyoekonomik ve kültürel aşamaya önceliği diyebiliriz. Önceliklerin her ikisi de kronolojik öncelik (çok uzun bir süre,*

yani dünya üzerinde canlılık ortaya çıkmadan önce ve yaşamın başlangıcıyla insanın başlangıcı arasındaki süre) anlamındadır. Doğanın önceliği, doğanın insanı belirlemesi, doğanın hala insanı işlediği ve en azından görünebilir gelecekte de işlenmeye devam edeceği anlamındadır."[40]

Doğanın bu katmanlı ve farklılaşan yapısını dikkate alan Engels, bilgi alanlarını üçe ayırır ve aralarındaki farkları işler.

Buna göre birinci bilgi alanı (veya sınıfı); "cansız doğa ile uğraşan ve matematiksel olarak işlenmeye az çok elverişli bütün bilimleri kapsar: Matematik, astronomi, mekanik, fizik, kimya". Engels, eğer tıpkı Dühring gibi illa büyük sözler kullanılması seviliyorsa, bu bilimlerin "kesin" bilgiler verdiğinin kabul edilebileceğini, bu nedenle bunlara "kesin bilimler" de dendiğini belirtir. Mutlak doğruya, sınırlar koymadan ulaşmak burada da her yeni bilimsel gelişmeyle seyrekleşir. "Kesin" sonuçlarıyla bilinen matematik dahi, devreye "değişken büyüklükler", "sonsuz küçükler", "sonsuz büyükler" girince, kesin sonuçlar verebilmekten uzaklaştı ve "bilimsel tartışmalar" çağı açıldı. Astronomi, mekanik, fizik ile kimyada, matematiğe göre durum çok daha kötüdür ve "bir arı sürüsü ortasındaymış gibi varsayımlar ortasında bulunulur."

Bilimlerin ikinci sınıfı ise, "canlı organizmaların irdelenmesini içine alan sınıftır". Bu alandaki karşılıklı ilişkiler ve nedensellikler çeşitliliği nedeniyle tek bir sorun bile bazen ancak yüzyıllar içinde çözülebilmektedir. Engels, bu bilgi alanında bağıntıların sistematik kavranması için "son çözümlemedeki kesin doğrulukları[n] her an" sayısız varsayımla çevrelenmesi gerektiğini belirtir:

"*Öyleyse, bu alanda gerçekten gerçek ve değişmez doğruluklar koymak isteyen biri, bütün insanlar ölümlüdür, bütün dişi memeli*

hayvanların süt bezleri vardır vb. gibi yavanlıklarla yetinmek zorunda kalacaktır…"

Engels üçüncü bilgi alanı olarak, "insanların yaşama koşullarını, toplumsal ilişkileri, hukuk ve devlet biçimlerini, felsefeden, dinden, sanattan vb. oluşan ideal üstyapıları ile birlikte, tarihsel ardışıkları ve o günkü sonuçları içinde inceleyen tarihsel bilimler"i belirler. Tarihsel bilimler alanında "kesin doğrular" açısından bilim, ikinci alandaki biyolojiden daha kötüdür.

Bu yazıdaki tartışmaların esas alanı "tarih bilimi" olduğu için uzun da olsa Engels'in ifadelerini olduğu gibi aktaracağız:

"*Organik doğada, hiç olmazsa, doğrudan doğruya gözlemleyebildiğimiz ölçüde, çok geniş sınırlar içinde oldukça düzenli bir biçimde yinelenen bir süreçler dizisi ile uğraşıyoruz. Aristoteles'ten bu yana, organizma türleri, kabaca aynı kalmıştır. Buna karşılık, toplum tarihinde, insanlığın ilkel durumunu, taş devri denilen şeyi aştığımız andan başlayarak, durumların yinelenmesi kural değil, ayrıklamadır (istisna), ve bu türlü yinelenmelerin kendini gösterdiği yerde de, bu yinelenmeler hiçbir zaman aynı koşullar içinde ortaya çıkmazlar. Bütün uygar halklarda toprağın ilkel kolektif mülkiyetine ve bunun ortadan kalkma biçimine rastlanması gibi. Bu nedenle, insanlık tarihi alanında, sağlam bilgimiz, biyoloji alanında olduğundan çok daha geridedir. Dahası var; bir dönemin toplumsal ve siyasal varlık biçimlerinin iç bağlantısı bir kez kazara öğrenilecek olsa, bu iş, hiç şaşmadan, bu biçimler ömürlerinin yarısını çoktan doldurmuş, insanlarına doğru gitmekte oldukları zaman olur. Demek ki, ancak belirli bir zamanda ve belirli halklar için var olan ve özü gereği geçici bir nitelik taşıyan bazı toplum ve devlet biçimlerinin bağlantı ve sonuçlarını kavramakla yetinilmesi sonucu, bu alandaki bilgi, özsel olarak görelidir. Öyleyse bu alanda son çözümlemede kesin doğruluklar, mutlak olarak*

değişmez katışıksız doğruluklar avına çıkan biri, örneğin insanların genellikle çalışmadan yaşayamayacakları, şimdiye değin çoğu kez egemenler ve egemenlik altında olarak bölünmüş bulundukları, Napoleon'un 5 Mayıs 1821'de öldüğü gibi en kötü cinsten yavanlıklar ve beylik düşünceler dışında, çok az şeyle dönecektir."[41]

Bu uzun alıntılarda hiçbir çelişkiye yer vermeyecek biçimde Engels'in alanlarına göre bilimleri ayırdığını, "mutlak doğruya, ancak belli sınırlar içerisinde" ulaşılabileceğini ve yasaların "ancak yaklaşık olarak doğru" olduğunu düşündüğünü görürüz.

Yıllar sonra Lenin bu konuyu daha da derinleştirecektir. Lenin'e göre bilimin yapılabilmesi, "görecel ve mutlak arasındaki fark[ın] da doğrudan doğruya ve kesinlikle görecel" olduğunu kabul etmekle olur. "Nesnel diyalektiğe göre, görecelin içinde mutlak vardır."[42]

Marksizm'in "mutlak doğru"nun var olduğunu savunması, her türlü öznelliğin reddi ve nesnel doğrunun kabulü anlamına gelir. "Mutlak doğru" nesnel olarak vardır, fakat insanın "tekil bireysel özne" olarak mutlak doğruya ulaşması göreceldir. Bu görecelik, sadece tarih bilimi için değil, tüm bilimler için geçerlidir. Materyalizm; nesnel olarak var olan mutlak doğruya, maddenin sonsuzluğu nedeniyle de hep görecel olarak varılacağını savunmaktır. Fizik biliminde dahi yasaların çoğu, "tüm koşullar aynıyken" veya "her şey eşittir" anlamına gelen "ceteris paribus" yasalarıdır.[43]

Marksizm'in ustalarının bu apaçık olan savunularına rağmen A.Öcalan, Marksistlerin doğa bilimlerinin yasalarını (fizik-kimya kastediliyor) aynı şekilde toplum bilimlerine uyguladıklarını, toplum bilimlerinin yasalarının mutlak bir biçimde ortaya çıkmalarının beklendiğini belirtir.[44]

Marksizm; "mutlak hakikat", "mutlak doğrular", "mutlak ahlak" gibi "ebedi kavram ve kategorilere" sahip özneci-ütopik felsefeleri ve ideolojileri mahkum ederek oluşturulmuş bir kuramdır. A.Öcalan'ın, Marksizm'de "mutlak yasalar"ın arandığını ifade etmesi gerçeği yansıtmamaktadır. A.Öcalan, ya Marksist ustaları ayrıntılı okumamıştır ya da Marksizm'in ekonomist indirgemeci yorumlarından ve Marksizm çarpıtıcılarından (karşıtlarından) hareket etmektedir.

A.Öcalan'ın, Marksizm'i yanlış bildiğini söylemek bu "yanlışlık" düzeltilince Marks'la aynı bakış açısına sahip olacağı anlamına gelmiyor. A.Öcalan'ın bilim anlayışı yorumlayıcı/açıklayıcı (hermeneutik) ekolün içerisindedir. Bu ekol, esasta Marksizm'e karşı geliştirilmiştir. Buna göre; özneci ontoloji savunulduğundan bilimsel faaliyetin normatif değerlerden (adalet, hak, iyilik/kötülük, ahlak, akıl vs. vs.) bağımsız gerçekleştirilemeyeceği savunulur. Yaklaşım böyle olunca, Marx'ın nesnel yasaları (Lenin'in koyduğu gibi: "görecel ve mutlak arasındaki fark[ın] da kesinlikle görecel" olduğu unutulmadan) ortaya çıkarma uğraşısı, "kapitalizmi meşrulaştırma" olarak veya bilgi alanları arasında ayrım yapmama olarak "eleştirilir". Bu yaklaşım, "insanın nesnel etkinliği"nin bilimin konusu yapılamayacağına varır. Özcesi, Marksizm'le her türlü özneci/ütopik yaklaşımın hiçbir teorik zeminde buluşabilme olasılığı yoktur.

Sosyoloji, Belirlenimi Reddeder

Ampirizm ve çeşitli öznel/ütopik felsefeler, doğada Timpanaro'dan alıntıyla belirttiğimiz katmanlaşmayı dikkate almadıklarından; her şeyin sadece en üst tabakada, yani görünüşteki gibi olduğunu, bu nedenle yüzeydeki sabit bağlantıların veya İbn-i Haldun'un deyimiyle "tarihin görünen

yüzünün" doğayı, toplumları anlamak için yeterli olduğunu savunurlar.

Marksizm ise en başta madde ve maddenin formları[45] dışında hiçbir tözü kabul etmemekle işe başlar.

İkinci temel korkusu ise maddenin düzeyleri arasında belirlenim ilişkisine göre bir hiyerarşinin olduğudur.[46] Evren, dünya, canlılar ve toplumların hiçbiri aynı anda ortaya çıkmamıştır ve aralarında "kronolojik öncelik" vardır. En basitleştirilmiş hâliyle bu öncelik ve belirleme ilişkisinden çıkarılacak sonuç; "bize kendini dayatan dışsal durumdan" yani "doğa"dan kaçılamayacak olmasıdır. "Kendini dayatan dışsal durum"un varlığı ve nesnelliğini; en başta artık düşüncenin ve "ben"liğin oluşumuna dair son on yılların belki de en önemli kuramı olan "beynin plastisitesi" ve "nöral temsili model"i ve insanın "aşamadığı" biyolojik bir yapıya sahip oluşu vermektedir.

Modern felsefe, "dış dünyayı sadece öznenin bir faaliyeti olarak var kılmak için" sürekli bir şekilde "epistemolojik tuzaklar" kurmakla uğraşmaktadır. Modern felsefenin temel işlevi, "dışsal gerçekliği" yok etmek ve insanın özgürlüğünü inşa etmek haline geldiğinden gitgide daha fazla "karmaşıklaşmakta", anlaşılmaz hale gelmekte ve kendini "tüketmektedir"[47].

Buna göre, insanı koşullayan/belirleyen hiçbir dış gerçeklik yoktur; insan "özgürdür" ve önce kendi kendini sonra toplumu inşa eder. Doğanın da istenildiği gibi şekillendirileceği ve insanın hizmetine sunulabileceği varsayılır. Tarih de kendini inşa edip öne çıkan iyi veya kötü "seçkinlerin" tarihi olur. Bu durumda "geri kalmak", "ezilmek", "sömürülmek" tam da Kant'ın belirttiği gibi "ergin olmama", "kendi aklını kullanamama" ile ilgili olur.

Bu düşünüş tarzı, sınıf, cins ve ulusların ezilmelerinin sorumlusunun "kendilerini inşa edebilecek" yeterlilikte bir "ahlaki ve politik duruşa" tarih boyunca esasta sahip olamayışlarıyla ilgili olduğunu varsayar.

Marksizm alanında olduğunu iddia eden bazı kesimler, öznel-ütopik solun bu teorilerine karşı "bireyin" veya "özne"nin kendini inşa etmesi, bilinçlenmesi yerine "sınıf" kavramını kullanarak "sınıfın kendini inşa etmesinden" bahsederek, bu cendereden kurtulmak isterler. Ne de olsa Komünist Manifesto "Tüm toplumların tarihi sınıf savaşımları tarihidir" cümlesiyle başlamaktadır. Eğer dünyanın/toplumların tabakalı yapısı ve buna bağlı olarak öncelik/belirleme ilişkisi kabul edilmemişse "birey", "insan" vs.nin yerine "sınıf" kavramının geçirilmesi idealizmden ve dolayısıyla Marksizm'in eleştirisinden kurtulunamaz. Bu yaklaşım, sınıfları ortaya çıkaran ekonomik yapıyı yok saymış olmaktadır. Dolayısıyla Marksist olmak, materyalist tezleri atlayarak; herhangi bir sınıfa, gruba, bireye "seçkin" bir yer ayırmak değildir. Yazının başında Engels'ten alıntıladığımız gibi "*toplumun bilimini, yani tarihsel ve felsefi denilen bilimlerin tümünü, materyalist temel ile uyumlaştırmak ve bu temele dayanarak onları yeniden kurmak*" söz konusu olmalıdır. Aksi durumda, sınıfları, sınıf mücadelesini kabul etmek bir şey ifade etmemektedir. Marksizm, toplum biliminde materyalist ilkeleri bir an bile gözden kaçıramaz. Kaçırdığı anda alelade bir "felsefe" olur, bilimsel niteliğini kaybeder.

Görecelinin İçinde Mutlak Vardır

Marksizm, rastlantısallığı ve duyumların öznel olduğu gerçeğini kabul eder. Bu olumsallık ve öznellik, tekrarlamak gerekir ki, ancak dünyanın çok katmanlı, yapılanmış, farklılaşan ve açık bir sistem olduğu kavrandığında anlaşılır olur. Toplumsal olan da dahil, devinim sonsuzdur ve "görünüşler" ("tarihin görünen

yüzü") bu sonsuzluğun belirlenimlerinden biridir —en son ortaya çıkan düzeyidir. Sadece bu düzeye (görünüşlere) takılıp kalmak; çelişkilerin farklı kutuplarını görmemek, birbiriyle bağlantısını kurmamak demektir. Öznel duyumların zamana-mekâna, koşullara, kişiden kişiye değişmesi nesnel gerçeğinden hareketle görecel dışında bir şey tanımamak; her şeyi rastlantıya, bilinemezciliğe veya gizemciliğe bağlamak demektir. "Nesnel diyalektik" ise, "görecelin içinde mutlak" olduğunu söyler.[48]

Bu başlıkta Engels'in "L. Feuerbach ve K. Alman Felsefesinin Sonu" çalışmasından faydalanarak; Marksizm'in, görünüşlerin ortaya çıktığı, sadece bireylerin ve onların hareketinin — iradeleri, arzuları, kaprisleri ve ahlaklarının— egemen olarak görüldüğü düzey ile bu düzeyin belirlenmesine dair ele alışın nasıl olması gerektiği ele alınmaya çalışılacaktır.

Bir materyalist olarak Engels'in çıkış noktası, "filozof beyninin türettiği bağlantıların" reddedilip "gerçek zincirlenişlerin" açığa çıkarılmasıdır. Toplumun gelişme tarihi, "bir noktada doğanın gelişme tarihinden temelde değişik olarak kendini" ortaya koyar. Bu "yasasızlık", "belirlenimsizlik" değil, yasaların kendilerini farklı şekilde ortaya koymasıdır. [Engels'in bilimlerin üç alanı arasında yaptığı ayrım hatırlansın.] Engels öncelikle, o dönemdeki hakim bakışı ifadelendirir:

"Doğada 'bilinçsiz ve kör etmenler" hâkimdir. Fakat toplum tarihine bakıldığında "bilince sahip, düşünüp taşınarak ya da tutku ile hareket eden ve belli erekleri izleyen" insanların hâkim olduğu görülür. Tarihte nice savaşlar, nice kahramanlar, dönekler, korkaklar görülmüştür. Büyük imparatorluklar, devletler nice erekle hareket etmişlerdir. Farklı devletlerle karşı karşıya gelmiş, yenmiş-yenilmişlerdir. Halklar birleşerek güç kazanmış veya kaybetmişlerdir.

Engels, toplumların görünür olan bu tarihi ile Marksizm'in toplumsal yasaların varlığı savının çelişmediğini çok temel iki konuya değinerek açıklar.

Bunlardan ilki, sayısız bireysel iradenin çarpışması ve kesişmesinin "yüzeyde, görünüşte" ortaya çıkardığı "rastlantılardır". Engels bu rastlantıların doğadaki kör ve bilinçsiz etmenlerin ortaya çıkardığından daha az olmadığını vurgular. Bu belirleme burada bırakılırsa, Sofistler veya şüphecilerle aynı sonuçlara varılır. Fakat Engels fikir yürütüşüne devam eder ve materyalist tezi işletir. Toplumsal varlık, doğa dışı değildir. Tıpkı, doğada olduğu gibi, bu rastlantıların arkasında yatan, tüm bireylerin iradelerinden bağımsız bir şekilde sonuçların ortaya çıkmasına yol açan yasalar vardır:

"*Eylemlerin erekleri istenmiş ereklerdir, ama bu eylemleri gerçekten izleyen sonuçlar istenen sonuçlar değillerdir, ya da başlangıçta gene de güdülen amaca uyar gibi görünseler de sonunda istenmiş olanlardan bambaşka sonuçlara varırlar. Böylece tarihsel olaylar da, aynı şekilde büyük çapta rastlantıların hükmü altında görünürler. Ama rastlantı yüzeyde oynar göründüğü her yerde, daima gizli iç yasaların emri altındadır ve iş, yalnızca bu yasaları bulup ortaya çıkarmaktır*."[49]

Engels; toplumlarda da "yüzeyde" görünür olan ile "gizli iç yasalar"dan yani iki ayrı düzeyden bahsetmektedir. Sonraki bölümde ayrıntılı olarak işleyeceğimiz gibi Marx ve Engels, toplumsal oluşumu "temel ve üstyapı" olarak iki düzeye ayırmaktadır. "Tarihin görünen yüzü" olarak geçen üstyapıda bireylerin ereksellikleri, rastlantılar, ideolojiler, politika görünür. Nice imparator, nice padişah "iradeleri" ve "erekleriyle" sayısız komplo düzenlemiş, kanunlar çıkarmış, savaşmışlardır. Bütün bu "kudrete" rağmen, tarihin "gizli iç yasaları" işlemiş; üretken

güçlerle üretim ilişkilerinin çelişkisinden doğan tarihsel devrimlere yenilmişlerdir.

İkinci başlık ise Marx ve Engels'ten önceki hiçbir materyalistin yapamadığı, -bu nedenle söz konusu "toplumlar" ve "insan" olduğu zaman idealizme düşmelerine yol açan-, Feuerbach Üzerine I. Tezde belirtilen hususdur. İnsanların; hırslarının, güdülerinin ve iradelerinin olduğu (yani bir erek taşıdıkları ve yönelimsel oldukları) ve bu özelliklerin her ne kadar nihai olarak "tarihin akışının genel iç yasalarının hükmü" aşamasalar da "tarihsel olaylarda" etkili oldukları açıktır. Zaten tüm felsefelerin gözünü boyayan bu açıklıktır. Fakat bilim, olaylar/olgular (veya görünüşler) düzeyinde yapılmaz. Olaylar-olgular arasında sabit bağlaşımlar kurulup, bunların genelleştirilmeleri ampirizmdir ve bu faaliyet gerçek nedenleri vermez.

Marx ve Engels, ampirik olmadıklarından (yani görünüşe takılıp kalmadıklarından) Engels şu soruyu sorar:

"*Öte yandan, bu güdülerin de arkasında gizli olan devindirici güçlerin neler olduğunu ve etkin insanların beyinlerinde hangi tarihsel nedenlerin bu güdülere dönüştüğünü kendi kendine sorabilir insan*."[50]

Engels, güdülerin de vahiy inmiş gibi ortaya çıkmadığını vurgulamaktadır. 19. yüzyılda duyguların/güdülerin nasıl ortaya çıktıkları, arkalarındaki yapısal nedenler açıklanmamış olsa da, Engels, bunların da tıpkı düşünceler gibi "madde" tarafından belirlendiği konusunda, tutarlı bir materyalist olarak şüphe duymaz. Materyalizm, "*aynı zamanda öznenin fiziksel doğasının ve geleneksel olarak 'spiritüel' kabul edilen faaliyetlerinin fiziksel doğasının tanınmasıdır*."[51] Bu materyalist ilkeden hareket eden Engels, teoride ortaya çıkan "boşluğu" bir kurguyla doldurmaya çalışmaz. Boşluğun dolmasını bilimsel faaliyetin akışına bırakır.

Engels, sorduğu soruya cevabı şu şekilde bağlar:

"*Eylem halindeki yığınların ya da onların liderlerinin —büyük adamlar denilenler bunlardır— düşüncesinde bilinçli güdüler olarak yansıyan devindirici nedenleri açığa çıkarmak —işte bizi başka çağlarda ve başka ülkelerde olduğu gibi tarihin tümü üzerinde de egemen olan yasaların izi üzerine götürebilecek tek yol budur. İnsanları harekete geçiren ne varsa, hepsi zorunlu olarak onların beyinlerinden geçer, ama bunun beyinde alacağı biçim, koşullara çok bağlıdır*."[52]

Bilimin bugünkü aşamasında; güdülerin ve düşüncelerin ortaya çıkışının "maddi" belirlenmişliklerine dair, başta nöro-plastisite ve nöral temsili model olmak üzere önemli kanıtlar ve teoriler üretilmiştir. Boşluklar, Engels'in dönemine göre çok daha fazla azalmışken, "düşüncenin fotoğrafının çekilememesinden"[53] dolayı, A.Öcalan tarafından madde dışı sayılarak idealizme kayıldığını görüyoruz. Tıpkı Kant'ın bilinemezciliği gibi inana-kutsala yer açma ihtiyacı duyulmaktadır. Bu ihtiyacın duyulma nedenlerinden birinin politik olduğu belirtilebilir. A.Öcalan'ın politik ustalığı, teoriyi politikanın hizmetine koşmadaki ve geniş kitlelere kabul ettirmedeki başarısı tartışılmazdır. Fakat teorinin politika için bu eğilip-bükülmesi, tahrifi bilimlerin ideolojikleştirilmesine vardığında, gerçeğin üstünü gizemin örtmesinden kurtulunamaz.

İnsanın doğa üstünde egemenlik kurduğu yanılsamasının da üzerinde durmak gereklidir. İnsan, "iradesiyle", "aklıyla" doğayı değiştirip ehlileştirdiğini, toplumu "inşa ettiğini" sanırken her seferinde doğanın (ve toplumsal varlığın) yasalarının hâkim olduğunu unutmaktadır.

"*Bununla birlikte, doğa üzerinde kazandığımız zaferlerden dolayı kendimizi pek fazla övmeyelim. Böyle her zafer için doğa bizden öcünü alır. Her zaferin beklediğimiz sonuçları ilk planda*

sağladığı doğrudur, ama ikinci ve üçüncü planda da büyük çoğunlukla ilk sonuçları ortadan kaldıran, bambaşka, önceden görülmeyen etkileri vardır. Mezopotamya, Yunanistan, Küçük Asya ve başka yerlerde işlenecek toprak elde etmek için ormanları yok eden insanlar, ormanlarla birlikte, nem koruyan ve biriktiren merkezlerin ellerinden gittiğini, bu ülkelerin şimdiki çölleşmiş durumuna zemin hazırladıklarını akıllarına hiç getirmiyorlardı... her adımda anımsıyoruz ki, hiçbir zaman, başka topluluğa egemen olan bir fatih, doğa dışında bulunan bir kişi gibi, doğaya egemen değiliz; tersine, etimiz, kanımız ve beynimizle ondan bir parçayız, onun tam ortasındayız, onun üzerinde kurduğumuz bütün egemenlik, başka bütün yaratıklardan önce onun yasalarını tanıma ve doğru olarak uygulayabilme üstünlüğüne sahip olmamızdan öte gitmez."[54]

Engels, doğanın ve toplumun tarihselliği arasındaki bağlantıları ve aralarındaki farkları göstermede yol göstermeye devam ediyor. Engels'in Marksizm'e katkıları kurucu nitelik taşımaktadır.

Marx ve Engels; "toplum tarihi ve insansal şeylerin" gerçek zincirlenişlerini ideolojilerden, çeşitli felsefelerden ayrıştırarak, toplum tarihindeki genel hareket yasalarını bulmayı amaçlamışlardır. Marx gerçekten de kelimenin tam anlamıyla ömrünü "Kapital" çalışmasına adamıştır. Engels ise Marx'ın ekonomi-politikte ortaya çıkardığı sonuçları, doğanın bütününe genelleyerek, doğanın ve insan toplumunun tarihselliği arasındaki bağlantıları ve farklılıkları koymaya yoğunlaşmıştı. Çalışmalarını; birbirleriyle tartışarak ürettikleri, ek yazılar yazdıkları ve "temel anlaşma" içinde oldukları somut olarak bilinen bir durumdur.

"*Bu, her konuda ruh ikiziymiş gibi düşündükleri anlamına gelmez, daha ziyade birbirlerini tamamlarlar. "Engels'siz bir Marksizm" inşa etmeye çalışanların vardıkları noktanın, tutarlı*

bir şekilde "Marx'sız bir Marksizm" olması hiç de tesadüfü değildir."[55]

Marksizm'in "açık uçlu bir teori" olması, Marx ve Engels'in yanısıra başta Lenin ve Mao olmak üzere günümüze kadar bilim-felsefe-politika bağlamında yapılan katkıların da Marksizm'in içerisinde alınması demektir. Timpanaro'nun dediği gibi Engels ve Marx'ı ayrı tutmaya çalışanların, bununla tutarlı bir şekilde "Marx'sız bir Marksizm" noktasına varmaları beklendik bir sonuçtur. Çünkü Marx ve Engels birbirlerini tamamlar.

A.Öcalan'ın, Engels'i Marx'tan ayrı değerlendirmesi ve bunun yanısıra Marksizm'i sadece Marx'la sınırlamak istemesi; Marksizm'in bilimsel niteliğini ve açık uçlu bir teori olduğunu reddetmesi, görmezden gelmesi demektir. Ki, ortaya konulan savlardaki "Marksizm'i aşma" iddiası da bu nedenle "Marx'sız bir Marksizm"den başka bir anlama gelmemektedir.

Tarihin Belirlenmesinde Üretken Güçler Ve Sınıf Mücadelelerinin Rolü

Tarihsel materyalizm; "[İ]*nsanın sürü durumunda varlık" (Marx) durumundan bugüne, toplumun ekonomik gelişmesini, üretim ve mübadele biçimlerindeki değişimleri, bunlara bağlı olarak toplumun farklı sınıflara bölünüp, "bu sınıflar arasındaki mücadelede bütün önemli tarihsel olayların harekete geçirici gücü nihai nedenini*" araştırır.[56] Tarihsel materyalizm, "her zaman geçerli bazı yasalar"ı saptayabilmek için "önce üretim ve değişimdeki evrimin her derecesine özgü yasaları ayrı ayrı inceler."[57] Ancak bu incelemeler sonucunda bazı genel yasalara ulaşılır.

Marksizm için "yaşamın üretimi ve yeniden üretimi" belirleyici etkendir. Yaşamın üretimi ("yaşam araçları, gıda, giyim, barınak ve bunlar için gerekli aletlerin üretimi") ile yeniden üretimi

("insanların üretimi, türün üremesi") doğaya bitişik, onun bir parçası olarak alınması gereken, insanın "biyolojik" olarak aşamayacağı ve dolayısıyla hiyerarşik olarak, üst düzeylere doğru ortaya çıkan her şey: [mülkiyet ilişkileri, devlet, siyaset, aile, işbölümü, sınıflar, sermaye, kredi...] belirleyici durumda olur.

Marksizm için, bu sayılan kategorilerin kendi başlarına incelenip, aralarındaki ilişkilerin ortaya konması ve bu ilişkilerin içinde üretimin nasıl yapıldığının açıklanması yanlış bir yöntemdir. Marx'a göre bu ilişkilerin verili kabul edilmesi değil, (tüm özneci ve ütopik sol öyle ele alıyor. A.Öcalan'da da gördüğümüz gibi sermayeyi tüm tarihle görüyor, devleti bir sapma olarak görüyor, "komün"ün her üretim biçiminde ortaya çıkacağını savlıyor vs.), "bizzat bu ilişkilerin nasıl üretildiklerini, yani onları doğuran tarihsel hareketi" açıklamak gereklidir. Çünkü, üretim ilişkilerinin tarihsel hareketinin takibi bırakıldığı an; tarihi açıklamak için kurgulara, spekülasyonlara başvurulur ve ilişkilerin kaynağı olarak insan veya Tanrı'ya bağlı kılınan "saf aklın hareketi" varsayılır.[58]

Bu varsayımlar sonucu, devlet, sınıf, işbölümü vb. kategoriler "iyi ve kötü", "doğal ve yapay" kurumlar olarak ele alınır. "İyi" ve "doğal" olan sahiplenilir, "kötü" ve "yapay" olan gayri meşru ilan edilir vs. Doğallık, iyilik vs.nin kıstası ise ahlak, adalet, politika anlayışıdır. "Kötü" ve "yapay" olanların meşru olmadığını haykırma, adaletsizliğini ortaya dökme gibi "öfkeli protestolar" gerçekleştirme, bilimsel bir eleştirinin yerini alır.

Tarihsel materyalizm, bu idealist anlayışları çürüterek kurulmuştur. Bahsi geçen her kategorinin her zaman üretim ve değişim ilişkilerinin ürünleri olduğunu ortaya koyar. Tarihsel materyalizmin kuruluşuyla, fizik, kimya ve biyolojiden sonra idealizm, tarih anlayışından da "kovulmuş"tur. Tarihin materyalist anlayışının ortaya çıkmasıyla, "*Şimdiye değin*

yapıldığı gibi, insanların varlığını bilinçleri aracılığıyla açıklama yerine insanların bilincini varlıkları aracılığıyla açıklamak için yol bulunmuş oluyordu."[59]

Açılan bu yolun köşe taşlarını Marx'ın "incelemelerime kılavuzluk etmiş olan genel sonuç" olarak tanımladığı 1857 tarihli "Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı"nın "Önsöz"ünde buluruz. "Önsöz"ü daha anlaşılır şekilde cümlelerine ayırarak yazabiliriz:[60]

1) "Yaşamlarının toplumsal üretiminde insanlar, vazgeçilmez ve iradelerinden bağımsız olan belirli ilişkilere" girerler. Bunlar "üretim ilişkileri"dir.

2) "Üretim ilişkileri", "maddi üretken güçlerin gelişiminin belirli bir evresine karşılık" gelirler.

3) "Bu üretim ilişkilerinin toplamı, toplumun ekonomik yapısını" oluşturur.

4) Ekonomik yapı; "üzerinde hukuki ve siyasal üst yapının yükseldiği ve belirli toplumsal bilinç biçimlerine karşılık gelen gerçek temeli oluşturur."

5) "İnsanların varlıklarını belirleyen bilinçleri değil, aksine bilinçlerini belirleyen toplumsal varlıklarıdır."

Demek ki Marx, en altta, "doğa"nın içerisinde ele aldığı "maddi üretken güçleri" konumlandırıyor. Maddi üretken güçlere karşılık gelen üretim ilişkilerinin toplamından oluşan ekonomik yapı ise "temel"e karşılık gelen ikinci düzeydir. Marx'ın teorisinde "maddi üretken güçler", toplumun maddesidir, "içeriğidir." Üretken güçler; üretim araçları (üretim aletleri, hammaddeler) ve emek gücüdür. (Üreten aracıların üretken yetileri: Güç, beceri, bilgi, yaratıcılık vb.)[61]

Marx'ın "temel" dediği üretim ilişkilerinin toplamından oluşan ekonomik yapı ise, "biçim"dir, toplumsal olandır. Üretken güçlerin "maddi"liği ve üretim ilişkilerinin (ekonomik yapının) "toplumsallığı"na dair Marx'tan şu örneği verebiliriz:

"*Bir zenci, bir zencidir. Sadece belli ilişkiler içinde köle olur. Bir pamuk eğirme makinesi, bir pamuk eğirme makinesidir. Sadece belli ilişkiler içinde bir sermaye olur. Bu ilişkilerden koparıldığında ["biçiminden" koparıldığında -YN] artık o sermaye değildir. [Sadece bir "madde"dir, "makinedir" -YN], tıpkı kendi başına altının para olmaması gibi*."[62]

En alt tabaka olan "maddi üretken güçler" ile başlayan "kronolojik öncelik" üretim ilişkileri (ekonomik yapı - temel) aşaması ve üçüncü olarak üst yapı (hukuksal, siyasal, dini, estetik ya da felsefi - kısaca ideolojik biçimler) şeklinde sıralanmış olur. Böylece, "toplumun maddesi: (üretken güçler) \ İ toplumsal varlık \ İ toplumsal bilinç" şeması elde edilir ve "toplumsal varlık, toplumsal bilinci belirler" tezine ulaşılır.

Önsözün geri kalanı ise şöyledir:

6) "Gelişmelerinin belli bir evresinde toplumun maddi üretken güçleri mevcut üretim ilişkileriyle" ... "o zamana kadar içinde hareket ettikleri mülkiyet ilişkileriyle çatışmaya girerler."

7) Üretim ilişkileri, "üretken güçlerin gelişme biçimi"dir. Fakat üretken güçlerin gelişmesi sonucu, üretim ilişkileri onların "engelleri" haline gelirler.

8) Üretim ilişkileri (ekonomik yapı, temel), maddi üretken güçlerin gelişiminin engelleri haline gelince; "toplumsal devrim çağı başlar".

9) “Toplumsal devrim”, “ekonomik temelin değişmesiyle birlikte, bütün muazzam üstyapı”nın da “az çok hızlı bir şekilde” değişmesidir.

10) “Bu tür dönüşümleri değerlendirirken” iki biçimi ayırt etmek gerekir. “Üretimin ekonomik koşullarının maddi dönüşümü” ile bu çatışmanın bilincine varılan ve “savaşarak” çözülmeye çalışılan “hukuksal, siyasal, dini, estetik ya da felsefi -kısaca ideolojik- biçimler”i ayırt etmek gereklidir.

11) “Üretimin ekonomik koşullarının maddi dönüşümü”, “doğal bilim kesinliğiyle” belirlenebilir.

12) Toplumsal dönüşümü, “ideolojik biçimlerle” yani “o dönemin kendi bilinciyle yargılayamayız” (açıklayamayız).

13) “Bilinç, maddi yaşamın çelişkilerinden, toplumsal üretken güçler ile üretim ilişkileri arasındaki mevcut çatışmadan hareketle açıklanmalıdır.”

“Önsöz”deki ifadelerin anlamı üzerine çok sayıda kitap yazılmıştır.[63] Marx’ın diğer çalışmalarıyla, Engels’in açıklamalarıyla vb. karşılaştırılmıştır. Yani üzerine söylenecek çok fazla şey mevcuttur. Ama burada, çalışma kapsamındaki hususlara dikkat çekmekle yetinilecektir.

Marx, “toplumsal devrim çağı”nın başlamasını, yine kendisinin ifadesiyle “toplumsal dönüşümü”; üretken güçler (madde-içerik) ile üretim ilişkileri (ekonomik toplumsal yapı-biçim) arasındaki çelişkiye bağlar. Marx’ın kuramına göre; üretken güçler gelişirler. Üretim ilişkileri de onların gelişmesine göre “biçim” alırlar. Fakat öyle bir zaman gelir ki, üretim ilişkileri bu gelişmenin engeli haline gelirler. Bu “engel” durumuna gelme, ne kadar sürebileceği kestirilemeyecek, belki yüzyılları bulan bir “toplumsal devrim çağı” başlatır. Bunun sonucunda üretim

ilişkileri yani toplumsal biçimler (ilkel komünizm, kölecilik, feodal, kapitalizm, sosyalizm) değişir.

Bununla birlikte Marx ve Engels'in birlikte hazırladıkları Komünist Manifesto'da "toplumların tüm tarihinin sınıflar savaşımı tarihi" olduğu yazılıdır. Bu iki "farklı" savın varlığına dair "farklı" yaklaşımlar vardır. Bazıları sadece ilkini kabul ediyor (tarihsel ilerlemeciler), bazıları sadece ikincisini (öznelci/ütopik yaklaşımların çoğu). Bu iki yaklaşımın da temel hatası tarihsel materyalizmin doğayı-toplumları katmanlı, farklılaşan yapılaşmış olarak ele alışını kavramamaları veya gözden kaçırmalarıdır.

Sadece birinci tezin baz alınması, Kautsky'de görüldüğü gibi politik devrimleri, sınıf savaşımlarını anlamsızlaştırır. Buna göre yapılması gereken "üretici güçlerin" "toplumsal devrim çağını" başlatacak seviyeye gelmesini beklemektir. Bu yaklaşım, Rusya'da görüldüğü gibi "feodalizmi tasfiye edecek güç" olarak görülen burjuvazinin arkasında yedeklenmeyi getirir.

Sadece ikinci tezin baz alınmasının en önemli nedeni çoğunlukla determinizm karşıtlığıdır. Yani insanın ve dolayısıyla hiçbir toplumsal unsurun, özellikle "maddi" olarak tarif edilen üretici güçler tarafından belirlenmesini kabullenememe bu savın savunucuları arasında yaygındır. Kendilerini "komünist" olarak değerlendirmeleri nedeniyle de belirlemeyi verdikleri "özne", birey-insan vs. değil "sınıf" olmaktadır. Fakat önceki başlıkta da vurguladığımız gibi, Marx'ın "mülkiyet ilişkileri, sınıflar, devlet, siyaset…" vb. kategorilerin kendilerini-ilişkilerini verili kabul etmez. Engels'in "güdülerin" nedenlerine dair sorduğu soruyu bir benzeştirmeyle burada tekrarlayabiliriz: "*Toplumsal üretim ilişkilerinde hangi tarihsel nedenlerin bu sınıflara dönüştüğünü kendi kendine sorabilir insan*." Bu sorulduğunda, "sınıfların" da ezeli-ebedi bir gerçek olarak ortaya çıkmadığı görülür.

Böylece bu iki tezin birbirinin karşısına konularak ele alınamayacağı görülmüş olmaktadır. Fakat birbirlerine "eşdeğer" de değillerdir. Birinci tez, ikinci tezden önce gelir. Bunun daha iyi anlaşılması için "sınıflar"ın toplumsal oluşumdaki (varlıktaki) yerini belirlemek gerekir. Bu belirleme gösterecektir ki, keyfi olarak "sınıflar vardır", "sınıflar yoktur" vs. denilemez.

Marx'ın "Yeni Yaptığı Şey"

Marx'ın J.Weydemer'e 1852 yılında yazdığı mektup, "sınıf", "sınıf mücadelesi" ve "proletarya diktatörlüğü"ne dair Marksist yaklaşımın özeti gibidir. "Sınıf" kavramı; Roma kamu hukukundan itibaren kullanılmaktadır. Marx'ın da vurguladığı gibi, "sınıfların" ve "sınıf savaşımının varlığını bulmuş olmanın onuru" ona ait değildir. Kendisinden önce burjuva tarihçiler, "sınıf savaşımının tarihsel gelişimini", burjuva iktisatçılar da "sınıfların ekonomik anatomisini" ortaya koymuşlardır. Marx, tarih bilimini epistemolojik kopuşla kurarken, kendisinden önce üretilen bazı kavramları hiç kullanmamış, bazılarını da değiştirmeden almış ve kendi sisteminde uygun şekilde tekrar tanımlamıştır.

Sınıf ve sınıf savaşımı kavramları için Marx "yeni yaptığım şey" diyerek 3 madde tanımlar:

"*1) sınıfların varlığının üretimin gelişimindeki belli tarihsel aşamalarla ilişkili olduğunu, 2) sınıf savaşımının zorunlu olarak proletarya diktatörlüğüne varacağını, 3) bu diktatörlüğün, yalnızca bütün sınıfların ortadan kaldırılmasına ve sınıfsız bir topluma bir geçiş olduğunu göstermek...*"[64]

Burjuva tarihçi ve iktisatçıların bireyci-atomist ontolojilerinin bu sonuçlara ulaşması imkânsızdır. Teorilerinin ulaşabildiği en üst toplumcu yaklaşımı dönemin ütopik sosyalistlerinde görürüz. Birey ontolojisi, kapitalizmin çelişkilerini gündelik yaşama,

ilişkilere indirger. Bireysel çıkarların, kendiliğinden uzlaşacağını varsayar. Ütopik sosyalistler toplumun her kesiminden bireylerin bir araya gelip komünler, falanjlar oluşturabileceğini varsayarlar. Sınıfların varlığına ve sınıf savaşımlarına karşı buldukları çözüm ister proleter ister burjuva olsun bireylerin akılcılığı ve ahlakıdır.

"İnsanlığın" ortak çıkarlar temelinde tarihin başlangıcından itibaren ilerlemekte olduğu, "barışçıl" ele alışlar sayesinde "kölelerin" dahi durumlarını iyileştirdikleri savı 1831 tarihinde Saint-Simoncular tarafından ortaya konmuştur:

"*... kuşkusuz insanın insan tarafından sömürülmesi günümüzde hafiflemiştir; artık söz konusu olan kölenin zincirlerini kırması değildir; ama birlik düşüncesinin ilerlemesi ve karşıtlıkların göreli olarak azalması, insanlığın geliştiğinin tam bir ifadesidir (...) O halde geçmişin köleler ve efendiler gibi iki farklı türden oluştuğu söylenebilir (...) Sayıca daha fazla olan köle sınıfı barışçıl çalışması sayesinde toplumdaki konumunu göreli olarak iyileştirdi (...) Bu iyileşme sömürülen sınıfın en önde gelen bireylerinin efendiler sınıfını oluşturan ayrıcalıkların saflarına peş peşe kabul edilmesiyle gerçekleşti. İnsan türü sonunda, üzerine yüklenen tüm karşıtlıkların zincirlerini kıracak* (...)" [65]

A.Öcalan'ın savunularını "özneci ve ütopik sol" içerisinde konumlandırıp Saint-Simoncu doktrinin açıklamasıyla daha anlaşılır hale gelmiştir. Marksizm'de sınıflar savaşımının proletarya diktatörlüğüne vardırılması zorunluluğu A.Öcalan'a göre "aşırıya kaçma"dır.[66]

A.Öcalan tıpkı Saint-Simoncular gibi düşünmektedir: "köle efendinin yanında çalışa çalışa bilinç kazanır". Köle, zaman içerisinde kazandığı bilinçle efendisiyle "eşitlenerek", "özgür yurttaş" olur. Köle ve efendiyi ayıran "bilinç"tir. Tekrar sormak gerekir; emperyalist sömürgeciler de hep "çağdaşlık", "bilinç" vs.

taşımaktan bahsettiler. Köleler, feodaller vs. yeterli bilinçte olmadıkları sürece, bu konumu hak etmiş oluyorlar.

Elbette ki bu fikir yürütüş sadece bu konu için geçerli değildir. Ulusal soruna aynı şekilde teşmil edilebilir. Sorun "ulusal" olmaktan "özgür yurttaşlık" derecesine bu şekilde indirilmektedir.[67]

Saint-Simon doktrininde "insan" kelimesinin yerine "ulus, cins, sınıf" vs. kelimeleri konulduğunda, A.Öcalan'ın fikirlerinin özü-özeti ortaya çıkar:

"*… kuşkusuz bir ulusun diğer ulus tarafından sömürülmesi günümüzde hafiflemiştir; artık söz konusu olan ulusun zincirlerini kırması değildir; ama birlik düşüncesinin ilerlemesi ve karşıtlıkların göreli olarak azalması, insanlığın geliştiğinin tam bir ifadesidir. O halde… geçmişin ezilen ulus ve ezen ulus gibi iki farklı türden oluştuğu söylenebilir… ezilen ulusun… toplumdaki konumunu göreli olarak iyileştirdi (…). Bu iyileşme sömürülen ulusun en önde gelen bireylerinin egemen ulusu oluşturan ayrıcalıkların saflarına peş peşe kabul edilmesiyle gerçekleşti. İnsan türü, sonunda, üzerine yüklenen tüm karşıtlıkların zincirlerini kıracak.*"

Hemen vurgulanmalıdır ki, önceki başlıkta belirtilen, "üretici güçlerin gelişmesi ve üretim ilişkileriyle çelişkiye düşüldüğü için toplumsal devrim çağının başladığı" tezini "toplumsal dönüşüm" için belirleyici ilke olarak ele almayan her anlayış, isterse "sınıfları" ve "sınıf savaşımını" savunsa bile bahsedilen özneci/ütopik solun karanlık dehlizlerine ve burjuvaziyle uzlaşmaya düşmekten kaçınamaz.

Lenin'in belirttiği gibi "sınıflar" ve "sınıf savaşımını" kabul etmek "Marksizm'in özü" değildir.

Marx'ın Proudhon'a eleştirisi sorunu çözmektedir:

"*İnsanlar tarafından şimdiye dek edinilmiş üretici güçler ile bunların bu üretici güçlere artık tekabül etmeyen toplumsal ilişkileri arasındaki çelişkiden doğan büyük tarihsel hareketin yerine; her ulusun değişik sınıfları arasında hazırlanmakta olan korkunç savaşların yerine; bu çelişkileri çözebilecek biricik şey olan kitlelerin pratik ve zorlu eylemi yerine - bu zengin, uzun ve karmaşık hareket yerine, Mösyö Proudhon, kendi kafasının içindeki saçma devinmeyi görüyor. Böylece tarihi yapanlar, bilgili kimselerdir. Tanrının gizli düşüncelerinin nasıl aşırılacağını bilenlerdir. Sıradan insanların yapacakları şey, bunların ortaya çıkardıklarını uygulamaktan ibarettir. M. Proudhon'un her politik akımı düşman ilan etmesinin nedenini şimdi anlamış olmalısınız.*"[68]

"*Kölenin efendinin bilincine ulaşarak özgür yurttaş olması, tarihin seçkinlerin (bilgili kimselerin) tarihi olması, sıradan insanların onların dediğini uygulamak dışında bir şey yapmasının gerekmemesi... Evet, Marx'ın sözleriyle konunun özü: "şimdi anlaşılmış olmalıdır…*"

"*Sınıfların 'varlığı', 'yokluğu', "savaşımı" vs. kategorilerin kafada kurgulanmasıyla, niyetlerle ilgili değildir. Sınıflar, üretim ilişkileri düzeyinde tanımlanır.*

"*Sınıflar, birbirinden tarihsel olarak belirlenmiş bir toplumsal üretim sistemindeki konumlarına, (çoğu zaman yasalarla saptanmış ve düzenlenmiş bulunan) üretim araçlarıyla olan ilişkilerine, emeğin toplumsal örgütlenmesindeki rollerine ve dolayısıyla, toplumsal zenginlikten aldıkları payın boyutlarına ve bu payı elde etme tarzlarına göre ayrılan büyük insan gruplarıdır. Sınıflar, birinin toplumsal ekonominin verili bir yapısındaki konumu nedeniyle diğerinin emeğine el koyabildiği insan gruplarıdır. Açıktır ki, sınıfları tamamıyla ortadan kaldırmak için, sadece sömürücüleri, büyük toprak sahiplerini ve*

kapitalistleri alaşağı etmek ve onların mülkiyetlerine son vermek yetmez; üretim araçları üzerindeki her türlü mülkiyeti ortadan kaldırmak; ayrıca şehir ve köy arasındaki, kol ve kafa emekçileri arasındaki farklılıkları da tasfiye etmek gerekir (...)"[69]

Sömürücüler, büyük toprak sahipleri, kapitalistler alaşağı edilip, mülklerine son mu verildi? Üretim araçları üzerindeki her türlü mülkiyet ortadan mı kalktı? Şehir ve köy arasındaki, kol ve kafa emekçileri arasındaki farklılıklar mı tasfiye oldu? Eğer bu sorulara cevap "hayır" ise, yani sömürücüler, mülkiyet, emekçiler arasındaki farklar vs. devam ediyorsa sınıflar da sınıflar mücadelesi de bunların ortadan kaldırılmasının tek koşulu olan proletarya diktatörlüğü hedefi de devam ediyor/devam etmeli demektir.

Artık "anlaşılmış olmalı" ki; sınıf, sınıflar mücadelesi ve proletarya diktatörlüğü boşu boşuna hedefe konmuyor. Bu kavramlardan birinin anlamsızlaştırılmasıyla oluşacak "boşluk", Marksist kuramın (tarihsel materyalizmin) "anahtar" niteliğindeki "artı-değer" kavramı dahil olmak üzere tüm terminolojisini, fikirlerini, sisteminin içini boşaltacaktır. Ortaya çıkacak boşluk, Marksist bilimin ideolojikleştirilmesi yani "yok olması" anlamını taşır.

Elbette ki bilimlerde de yanlışlanan kategoriler, kuramlar atılmalı, "yok olması" gerekenler yok olmalıdır. Bilimsel faaliyet yürütülürken artık geçersizleşen kuramların atılması, "korkutucu" değil, evreni-dünyayı daha geçerli tezlerle anlamak açısından zorunludur.

Fakat ampirik olarak bile yanlışlanabilen iddialar (sınıfların yok olduğu vs.) ileri sürülüyorsa, yani "yok olduğu" iddia edilenler "varlarsa", orada elbette bir sorun vardır. Örneğin ezilen ulusa "yok" denilince "yok" olmakta mıdır? Elbette hayır.

Ve üstelik bu "yok" sayılmalarının tek anlamı; ideolojiden devşirilen kategorilerle ezilenleri savunmasız bırakma, kapitalizmi mutlaklaştırma, burjuvaziyle uzlaşma anlamına geliyorsa, bu iddiaların maskesinin düşürülmesi zorunludur.

Gelen eleştirilerin toplamına bakıldığında, Marksizm klasik iktisattan farksız hale getirilmek istenmektedir. Bu savunular, sınıfların varlığını koruyup-korumamasından bağımsız şekilde sınıfların artık toplumsal fail olamadıkları ve bir iktidar mücadelesinin değil kültürel-ideolojik alanlara yayılan bir etki alanının —sanki kültür ve ideolojiler üretimin gelişimindeki tarihsel aşamalardan bağımsızmış gibi— oluşturulması gerektiğini ortaya koyarlar.

Sınıfların toplumsal üretim ilişkileri içinde değil de üstyapı içerisinde tanımlanması; ekonomik yapının (mülkiyet ilişkilerinin) sorgulanmaması, her şeyin "bilince" bağlanması demektir. Tıpkı kölenin efendisinin bilincine yükselmesi gibi günümüzde de proletarya burjuvazinin yanında çalışa çalışa onun bilincine sahip olursa; *"insan türü sonunda, üzerine yüklenen tüm karşıtlıkların zincirlerini kıracak"...*

Kapitalizmde Yaşanan Değişimlerin Niteliği

Marksizm'in, 19. yüzyıla ve belki 20. yüzyılın ilk yarısına ait bir "ideoloji" olduğu sıklıkla ifadelendirilmektedir. O dönemlerde işçi sınıfının durumu, sınıfları teorinin merkezine koymaya imkân veriyordu. Ama artık, o dönemin sadece emek gücüyle kıtı kıtına geçinen işçisi yoktur ve ayrıca üretken işçilerin de sayısı azalmıştır. Marx, kapitalist toplumun burjuvazi ve proletarya şeklinde iki zıt kutba bölüneceğini söylediyse de orta sınıfların sayısı artmıştır. Bu da "sınıf ayrımını" azaltmakta, emekçi sayısı azaldığı ölçüde sınıfların fail olma niteliği yok olmaktadır vs.

Bütün bu iddialara makale içinde cevap verilmeyecek, bunlar ayrı bir çalışma olarak ele alınacaktır. Fakat bu iddiaların ortak noktasına değineceğiz. Bu da bu eleştiri sahiplerinin Marx'ı ve ardıllarını araştırmamaları, okumamaları, kendi kurgularıyla hareket etmeleridir.

Mesela Marx "Artı-Değer Kuramları"nda Ricardo'yu şöyle eleştirir:

"(Ricardo'nun) vurgulamayı unuttuğu... bir yanda işçiler öte yanda kapitalistler ve toprak sahipleri arasında tam ortada yer alan... bütün ağırlığıyla çalışan alttakilerin üstüne yayılıp bir yandan da en tepedeki on binin toplumsal güvenliğini ve gücünü artıran... orta sınıfların sayısındaki artıştır."[70]

Orta sınıfların "alttakiler" ve "en tepedeki"lerle ilişkisini ve kapitalizmindeki sayılarının artışını bu sözlerden daha iyi ifadelendirmek mümkün değildir. Orta sınıfların sayısındaki artış, Marx'ın "Kapitalist üretim tarzının sürekli eğilimi ve gelişme yasası" olarak ifadelendirdiği üretim araçlarının gittikçe emekten ayrılması, emeğin ücretli emeğe, üretim araçlarını sermayeye dönüştürmesiyle çelişkili değildir. Orta sınıf olarak ifadelendirilen beyaz yakalıların çoğunluğu, sermaye birikimini artıracak şekilde "üretken emekçi" tanımında yer almaktadır.

19.yüzyılda, "orta sınıf" sayılanların önemli bir kısmı, herhangi bir sermayedardan bağımsız, kendi işyerine, üretim araçlarına sahipti. Günümüzde ise orta sınıflar çoğunlukla üretim araçlarına sahip değildirler, ama gelirlerinin miktarı açısından mavi yakalılara göre "daha iyi" durumdadırlar. Fakat bu "iyilik" durumu da gitgide ortadan kalkmaktadır. Sermayedarların mülkiyetindeki hastanelerde çalışan doktorların, hukuk bürolarındaki avukatların, plaza çalışanlarının sömürü oranı ve çalışma koşulları gün geçtikçe daha fazla gündeme gelmektedir. Günümüz orta sınıfları üretim araçlarından kopmuş, ücretli

çalışanlar olarak, tüm "sonu gelmez salınımları"na rağmen Marx'ın da sonrasında Lenin'in ve Mao'nun da vurguladığı gibi "ittifak" yapılması gereken sınıflardır.

Orta sınıfların homojen olmayışı, sahip oldukları özgürlük, eşitlik, bölüşümün adilliği gibi altyapıdaki emek-sermaye uzlaşmazlığına dayanmayan ideolojik talepleri, toplumsal statü kaygılarının varlığı gibi başlıklar; sınıfların ideolojik ve kültürel yönleriyle tanımlanmasını savunanlarca gündeme getirilmektedir. Bu tıpkı işçi sınıfının da "sınıf bilincine" sahip olmadıkça sınıf sayılamayacağı iddiası gibidir. Bu değerlendirmeler, sınıf tanımlamasını toplumsal üretim ilişkileri içerisinden çıkarmaktadır. Öne çıkarılması gereken yan; kapitalizmi diğer tüm toplum biçimlerinden ayıran artı-emeğe el koyuş biçimi ve buna bağlı olarak emek-sermaye çelişkisinin keskinleşmesidir.

Marksizm açısından orta sınıf ve onunla ittifak, teorik açıdan "düzgün bir şekilde" halledilmişse de sorun "pratik"te çıkmaktadır. "*Ama teori ve pratik iki farklı şeydir ve bu sorunu, pratik ya da teorik olarak çözmek, hiç de aynı şey değildir.*"[71]

Orta sınıfların/küçük burjuvazinin hareketleriyle teorik bir ilişkilendirme, özneci/ütopik sol'a kayış, orta sınıfın hayalleri içinde kaybolmak demektir. Son on yıllarda, hacimlerinin ve yanı sıra sorunlarının artışı nedeniyle daha görünür olmalarının karşısında, Komünist Parti'lerin teorik olarak da politik olarak da zayıf kaldıkları ve etkilerine girdikleri görülmektedir. Bu KP'lerin kadro yapısının da önemli ölçüde küçük burjuva sınıflardan gelmesi nedeniyle olduğu kadar Marksizm'in özellikle SSCB'nin çöküşü ve Çin'deki revizyonizmle birlikte geri çekilişleri, ortaya çıkan yeni durumu ne teorik ne politik olarak karşılayamayışları, teori ve politikayı özdeşleştirmeleri gibi listesi uzatılabilecek nedenlere bağlıdır.

Son on yıllarda Marksist hareketlerde ortaya çıkan eğilim; politik görevler yerine getirilemediği oranda, politik gerçekliğe gözlerin kapatılması, "teoriye daha fazla sığınılması" olmuştur. Fakat çoğunlukla da bu teori, Marksizm'in "açık uçlu" oluşuna uygun şekilde geliştirilmekten ziyade elde olanların her koşula ve zamana yayılmasını içeren dogmatik bir yapıda olduğundan, yaşanan kendini tekrar etme, tekrar ettikçe de zamanın gerisinde kalarak erime olmaktadır.

Marksizm, aynı toplumsal biçim içerisinde çeşitli yapısal değişimlerin olabileceğini kabul eder. Manüfaktürden fabrikalara, yapay zekâ teknolojisine geçiş veya serbest rekabetçi dönemden emperyalizme geçiş gibi. Doğa bilimlerine benzer şekilde, ancak belli sınırlar içinde tanıyabildiğimiz toplumsal yapının değiştiği, yeni sınırların ortaya çıktığı dönemler tarih biliminde de kriz olarak görünür. Öncesinde "değişmez" sanılan özelliklerin değiştiği, bütün bilgilerin "mutlak içinde göreli" olduğu anlaşılır. Bu dönemlerde bilimlerde teori enflasyonu yaşanır. Yeni sınırların "ne"liğini tekrar sağlam bir şekilde kuran teori ortaya çıkana kadar da bu enflasyon devam eder.

Lenin; atomların parçalanabilir oluşu ortaya çıkınca "madde kayboldu" diyenlere, bilimlerin sınırlarının değişimi sırasında izlenmesi gereken yolu ortaya koymuştur. Bu yol, bilim ve felsefe ilişkisinin kopmazlığını göstermesinin yanında nasıl işlemesi gerektiğini de ortaya koymaktadır. Maddenin "biricik" özelliğinin "felsefi materyalizm"in tanınma koşulu olan "nesnel bir gerçeklik olması, zihnimizin dışında var olma özelliği" olduğunu belirtmiştir. Bu "biricik" özellik dışında bilinebilen maddenin "sınırının kaybolması" ve "bilginin daha derinlere nüfuz etmesi" demektir.[72]

Bu örnek izlenerek, bu makalede açıklanmaya çalışılan tarih biliminin nesnesi olan toplumsal varlığın özellikleri felsefi materyalizmin tezleri olarak şöyle sıralanabilir:

"*İnsan faaliyetinin kendisinin nesnel bir faaliyet olarak" (Marx) tanınması da dahil olmak üzere bilimin nesnesi olamayacak hiçbir şey yoktur.*

Doğa (ve dolayısıyla toplum) katmanlı, yapılaşmış ve farklılaşan bir yapıdır.

Doğa, en altta fiziksel katman olmak üzere yukarıdaki katmanlara doğru 'kronolojik öncelik' ve belirleme ilişkisi (determinizm) içerisinde yapılaşmıştır. [Toplumlar için şematize edilirse: Maddi üretken güçler → üretim ilişkileri (=ekonomik yapı) → üstyapı (politika, bilinç, kültür...)]

Toplumsal varlık, toplumsal bilinci belirler. Bu tez, maddenin 'nesnel bir gerçeklik olması' demektir."[73]

Tarih biliminde duraksamaların, krizlerin yaşanması bilim olmasının sonucudur. "Krizler olmaz" deniliyorsa, o zaman bilimden, bilimlerin gelişmesinden değil, ideolojilerden bahsediliyor demektir.

Tarihsel materyalizm, üretimin genel yasalarının yanında "üretimin belli bir tarihsel/toplumsal dönemdeki" biçimlerine özgü yasaları da tanır. Kapitalizmde, artı-değer üretimi ve artı-değere üretim araçlarına sahip olan azınlık sınıflarca sermayelerini büyütmek için el konulması ayırt edici özelliktir. Manüfaktürden büyük sanayiye, günümüzde "yapay zekâ"nın gelişimine, üretici güçlerdeki bu devrimsel nitelikteki değişimlere rağmen değişmeyen, artı-değere sermayenin birikimi için el konmasıdır. Üretici güçlerin değişiminin üretim ilişkileriyle (ekonomik yapıyla) çelişkiye yol açması, Marx'ın Önsöz'de açımladığı yasadır. Kapitalizmin 500 yılı bulan tarihi, bu

çelişkinin gittikçe artmasının tarihidir. Sınıfların yapılarında, sermayenin birikiminde değişiklikler olsa da temel çelişki ve sınıfların varlığı değişmemiştir. Yaşanan değişimler Marksistler tarafından çözümlenmek zorundadır.

Bununla birlikte, bilimlerin önündeki tek engel "yeni" olan değişimleri, ortaya çıkan yeni sınırları çözümleyememek değildir. Özneci ve ütopik solun, "teorik"ten ziyade ideolojik olarak sayılması gereken girişimlerinde görüldüğü gibi; teorik zemini yok etmek, felsefi materyalizmin tezlerini tanımamak/veya işletmemek ve bilim öncesi döneme dönmek gibi pratiklerin çok "özgün"müş gibi sunulması da önemli bir engel olabilmektedir.

Lenin'in emperyalizm tahlilinden bugüne üretici güçlerdeki değişim, bu değişimle birlikte ortaya çıkan çelişkiler, yok olan ve yeni ortaya çıkan sınıf ilişkileri çözümlenmelidir. Marx, bütün bu "yeni" durumların bilimsel olarak çözümlenebilmesi için tüm çalışmalarda takip edilebilecek güçlü bir kılavuz bırakmıştır.

Sonuç Yerine

Bu yazının konusu "Giriş"te de vurgulandığı gibi "politika üretimi", A.Öcalan'ın politikaları vs. değildir. A.Öcalan'ın da içinde yer aldığı özneci ve ütopik solun "teorileri"nin yapısına ve daha da darlaştırılmış hâliyle Marksizm'i ele alışlarına dairdir. Bu "teorik" yapı ile Marksizm arasında hiçbir ontolojik ve epistemolojik ortaklık olmadığı gösterilmek istenmiştir. Böyle bir ortaklığın olmadığı A.Öcalan tarafından da farklı şekillerde olsa da ifade edilmektedir. A.Öcalan ideolojisini[74] ortaya koyuşta Marksizm'in tahrifini esas almaktadır. Bu tahrifin nedenlerinden ilki, öncesinde Marksist teoriyi temel aldığını iddia ettiği için yeni savlarının farkını ortaya koymaktır. Bu anlaşılabilir bir yaklaşımdır. Fakat ortaya konulanlar bu çerçevede kalmamıştır. Marksizm'in bilim olma niteliği hedefe konduğu için ve bu hedefe koyma ideolojik nitelikte olduğu için; karalama, faşizmle

bir tutma, kapitalizme güç verdiğini iddia etme, "gereksiz suçlar yığınıymış" gibi göstermeye çalışma vb. vb. söz konusudur. Üstelik tüm bunlar, "*Marksizm'i aşmak*"[75], onu "ilerletmek" adına yapılmaktadır.

Makalede belirtildiği gibi, özellikle son on yıllarda güçlü bir şekilde esen "tasfiyeci" rüzgârları nedeniyle sorun derindir ve önemlidir. Marksizm'in hedefe konulma nedeni, yazının başında Schumpeter'den alıntıyla belirtildiği anlamda Marksizm'in "canlılığıdır". Eskimiş olarak görülse bile temellerinin gerçekle uyumundan dolayı, tekrar "kişisel kıyafetleri ve kişisel yaralarıyla" geri geleceğini bilmektir.

Tüm sosyolojiler gibi A.Öcalan'ın sosyolojisi de bilim vasfına sahip olmadığı, özneci/ütopik yapısıyla burjuva felsefesiyle ortaklaştığı, "felsefe" ve "teknik modellemeler" olarak kaldığı için, bilimleri (başta tarih bilimi) "sömürerek" ayakta kalmaya çalışır. Bu, Marksistlerin de savunduğu teorinin pratiğe hizmet etmesi vs. değildir. Bu teorinin çarpıtılarak, yok sayılarak egemenlerin işine yarar hale getirilmesi ve bu haliyle politikaya hizmet eder hale sokulmasıdır. Bu iki tarz birbirinden farklıdır.

Son bir söz de özellikle komünist yapıların teori ve politikanın özdeşleştirilmesi hatasına yönelik olmalıdır. Bu yanlış özdeşleştirme Mao'nun belirttiği gibi; kitlelerle birlikte yüzebilme becerisini yok etmektedir. Bu özdeşleştirme, sınıfları bilinciyle ele almaktan kaynaklanmaktadır. Son on yıllardaki teorinin dogmatikleştirilmesi dikkate alındığında, teorinin pratik politikaya —olumsallığın hâkim olduğu "tarihin görünen yüzüne— dayatılması tabloyu ağırlaştırmıştır. Politika "somut koşullar", "güç dengesi", "zayıf halkanın kavranması" gibi kategorilerin etrafında şekillenir. Politikanın "ne"liği ve politik anlayışın oluşturulmasında Lenin'in "Ne Yapmalı?" çalışmasında görüldüğü gibi politik hattın "sınıfsallık" derecesine

indirgemeden, zayıf halkanın kavranması hedefiyle burjuva partilerinin kendi aralarındaki gelişmelerden dahi geçici işbirlikleri üretebilen yaklaşımlar olmalıdır.

Marksizm, toplumsal değişimin belli yasalar içinde gerçekleştiğini bilimsel olarak, felsefi materyalist tezlerden taviz vermeden ortaya koyan ve politik ayağı olan bütünlüklü bir teoridir. Bilim, felsefe ve politikanın yeniden birleştirilmesi zorunluluğu her geçen gün kendini daha fazla dayatmaktadır.

Kaynakça

- Aytaç V.; Teori ve Politika 19-20: Sınıf Tartışmaları; Marksizm'de İki Akım.

- ed: Bottomore T., 2020; Marksist Düşünce Sözlüğü; Der: M. Tunçay, İletişim yay.

- Bhaskar R., 2015; Gerçekliği Geri Kazanmak, Çağdaş Felsefeye Eleştirel Bir Giriş, Ç: S. Aydaş, Notabene

- Cohen G.A., 1998; Karl Marx'ın Tarih Teorisi, Ç: A. Fethi, Toplumsal Dönüşüm yay.

- Damasio A., 2020; Bilinçli Beynin Gelişimi, Zihindeki Benlik, Ç: E. Akman, ODTÜ yay.

- Engels F., 1977; Anti-Dühring, Ç: K. Somer, Sol y.

- Engels F., 2002; Doğanın Diyalektiği, Ç: A. Gelen, Sol y.

- Engels F., 2011; L. Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu; Ç: S. Belli, Sol y.

- Foster J.B., Teori ve Politika 89; Marx'ın Açık Uçlu Eleştirisi, Ç: T. Alpkaya

- Güney A., 2019; Sosyolojinin Marksist Reddiyesi; Yordam Kitap.

- Hassan Ü., 2019; İbn-i Haldun, Metodu ve Siyaset Teorisi, Doğu-Batı Yayınları.

- Kayaoğlu M.; Teori ve Politika 3; Özne-Bilim ve Marksizm'in Gerilimleri

- Kayaoğlu M.; Teori ve Politika 32-33; Aydınlanma ve Marksist Eleştiri

- Kıvılcımlı H., 2008; Metafizik Sosyolojiler, Sosyal İnsan Yayınları

- Labica G., Bensoussan G.; 2016; Marksizm Sözlüğü; Yordam Yayınları

- Lacoste Y., 2012; İbn-i Haldun, Tarih Biliminin Doğuşu; Ç: M. Sert, Ayrıntı Yayınları

- Lenin V.I., 2001; Materyalizm ve Ampriokritisizm; Ç: İ. Yarkın, İnter Yayınları

- Lenin V.I., 2013; Felsefe Defterleri, Ç: A. Tokatlı, Minör Yayınları

- Luces S., 1998; Marksizm ve Ahlak, Ç: O. Akınhay, Ayrıntı Yayınları

- Marx K., 1999; Grundrisse, Cilt 1, Ç: A. Gelen, Sol Yayınları

- Marx K., 2011; Felsefenin Sefaleti, Ç: A. Kardan, Sol Yayınları

- Polat F., 2025; Materyalizm, Marxizm ve Özne Sorunu, Öznelliğin Bilimi Olur mu?, Nisan Yayımcılık

- Timpanaro S., 1980; Materyalizm / Engels, Saussure, Levi-Strauss, Ç: S. Kibar, Fol Kitap

-A.Öcalan, Barış Ve Demokratik Toplum Manifestosu, sayfa 51, pdf https://www.scribd.com/document/890192996/Baris-Ve-Demokartik-Toplum-Manifestosu-2#content=query:foto,pageNum:51,indexOnPage:0,bestMatch:false

[1] J.A. Schumpeter'den aktaran Foster J.B., Teori ve Politika 89: 5

[2] Ampirist ideolojinin bilimsel faaliyeti imkansızlaştırmasına dair ayrıntılı bilgi için bkz: Polat F., 2025: 82

[3] Eşref-i mahlukat: Yaratılmışların en şereflisi ve en değerlisi - YN

[4] Foster J.B., Teori ve Politika 89: 6

[5] Engels F., 1977: 266-267

[6] Bu tartışmaya dair ayrıntılı bilgi için Hassan Ü., 2019: 237-343'e bakılabilir.

[7] Mukaddime'den aktaran Lacoste Y., 2012: 167-168

[8] age ; 175

[9] A.Öcalan'ın görüşleri için bakınız: "A.Öcalan, Barış Ve Demokratik Toplum Manifestosu", pdf: https://www.scribd.com/document/890192996/Baris-Ve-Demokartik-Toplum-Manifestosu-2#content=query:foto,pageNum:51,indexOnPage:0,bestMatch:false

[10] Diyalektik; suistimal edilen, bilinçlice yanlış olarak kullanılan kategorilerin başında gelmektedir. Birbiriyle diyalektik bağı olmayan kavramlarla, kültürel olarak fikirlere meşruiyet sağlanmak istenmektedir.

[11] Vico'dan aktaran Kayaoğlu M., Teori ve Politika 3 ; 11

[12] Kant'tan aktaran Kayaoğlu M., Teori ve Politika 32-33 ; 73

[13] Marksizm'in klasik iktisattan kopuşu için bkz: Polat F., 2025; 153-175

[14] Lenin V.I.; 2001; 381-382

[15] *"Düşüncenin madde-ötesi olduğu biliniyor; fotoğrafı çekilemez, ispatlanamaz"* A.Öcalan, Barış Ve Demokratik Toplum Manifestosu, sayfa 51, https://www.scribd.com/document/890192996/Baris-Ve-Demokartik-Toplum-Manifestosu-2#content=query:foto,pageNum:51,indexOnPage:0,bestMatch:false , pdf

[16] Engels F.; 2002; 196

[17] Damasio A.; 2020; 10

[18] Age; 37

[19] Age; 62

[20] Daha ayrıntılı bilgi için Polat F.; 2025; Bölüm I ve III incelenebilir.

[21] Bhaskar R; 2015; 145

[22] Marx'tan aktaran Lukes S., 1998; 24-25

[23] İbn-i Haldun'un "…Burjuvazinin yokluğu" ifadesini kullanmasının nedenlerini Y. Lacoste şöyle açıklar: *"Nüfusun büyük bölümü kabileler halinde örgütlenmiştir; kentler ancak kabile dışı, zayıf ve kararsız bir kesimi barındırır. Üretim araçlarının azınlığın mülkiyetinde bulunmaması ve kabilesel yapıların üstünlüğünü sürdürmesi olgusu, burjuvazinin varlığını*

olanaksız kılmaktır. Böylesi bir iktisadi ve toplumsal sistemde burjuvazinin bulunmaması olağan ve mantıklıdır." İbn-i Haldun; son yüzyıllardaki bunalımların ve imparatorluğun sağlam olmamasını çözümlemeye çalışıyordu. O dönem K. Afrika'da "kabile yapısından kopmuş olan ve kabile soyluluğunun rolünü dengeleyebilecek yeni bir güç oluşturmaktan uzak bulunan kentli toplulukların siyasal zayıflığı"nı fark etmiştir. [Lacoste Y.; 2012: 148] Bu "siyasal zayıflık", üretimin artırılamamasından ve üretici güçlerin geliştirilememesinden kaynaklanmaktadır. İmparatorluklar; halklardan, kabilelerden alınan zorla vergilere dayanıyordu. Kabileler arası çatışmalar sürekli hale gelmişti. İbn-i Haldun, bu çatışmaları bitirecek "yeni" gücün eksikliğini hisseder. Bu Makyavel'in de prensler arası çatışmaları ele alışına benzer. İtalya'da bir süre sonra, tüm kentleri birleştirecek ekonomik yapı ortaya çıkmıştır.

[24] Polat F.; 2025; 91

[25] Age; 98

[26] Engels F., 2011; 29

[27] Age; 26

[28] "Toplumda geçerli olan eğilimler olabilir, ama yasalar olamaz." A.Öcalan, Age. S:46

[29] Kuşkusuz burada esas burjuva sosyolojisi ve öznelci sosyolojiden bahsettiğimiz açıktır.

[30] Polat F., 2025; 112

[31] Güney A.; 2019; 25

[32] "Doğadaki kanunlar, toplumda da geçerlidir" diyor, bu Marks'ta da Durkheim'de de var." A.Öcalan, Age. S:46

[33] Kıvılcımlı H., 2008 ; 27-28

[34] "Paradoks, Oxford English Dictionary'ye göre, "…görünüşte kendisiyle çelişen ve saçma olan bir açıklama" anlamına gelir. [Lukas S. 1998; 17]

[35] Çalışmada "özgür irade", "ben"lik tartışmalarına girilmeyecektir. Konu için Polat F.'nin, "Materyalizm, Marksizm ve Özne Sorunu"na bakılmalıdır.

[36] Schrödinger Denklemi, kuantum mekaniğinde atom ve atomaltı parçacıkların davranışlarını, enerjilerini ve zaman içindeki değişimlerini açıklayan temel bir diferansiyel denklemdir. Klasik fizikteki Newton hareket yasalarının, kuantum dünyasındaki karşılığıdır.

[37] Dikkat çekici yan şudur; Platon, "düşüncenin" biliminin yapılabileceğini söylerken günümüz öznecilerinin düşünceyi bilim yapamamanın nedeni olarak görmeleridir. Platon'dan öncesine düşüldüğü çok açıktır.

[38] Bu noktada da Kıvılcımlı'nın şu tanımına katılmamak mümkün değildir: *"Sosyoloji, 'büyük sosyologlar'ın göstermeye çalıştıkları gibi, masum, saf ve ne olursa olsun 'gerçek arayıcı' bir bilim değildir. Sosyoloji,19. yüzyılda serbest rekabetçi kapitalizmin, 20. yüzyılda tekelci finans kapitalizmin emrindedir ve her ne pahasına olursa olsun, kapitalizmi haklı çıkarmak için kan teri dökenlerin uydurdukları yığınla tarikatlar mahşerine bugün sosyoloji adı veriliyor."* Kıvılcımlı, H. (2008). *Metafizik sosyolojiler*. Sosyal İnsan Yayınları

[39] ABD'nin Türkiye Büyükelçisi ve Suriye Özel Temsilcisi Tom Barrack: "…ama bu bölgede, hoşunuza gitsin ya da gitmesin, en iyi işleyen şey aslında **hayırsever bir monarşi** olmuştur. İşleyen model budur" ve "Bölgeye bakarsanız tek işe yarayan şey bu güçlü liderlik rejimleri oldu; ya **müşfik**

(hayırsever) monarşiler ya da bir çeşit monarşik cumhuriyetler." BBC, 23 Nisan 2026

[40] Timpanaro S.; 2020: 42

[41] Engels F.; 1977: 168-169-170-171

[42] Lenin V.I.; 2013: 304

[43] "Ceteris paribus", Latince kökenli *"diğer tüm durumlar sabitken"* veya *"öteki şeyler eşitken"* anlamına gelen bir analiz yöntemidir.

[44] A.Öcalan, Age, s: 46

[45] "Enerjinin sakınımı ve dönüşümü yasası"nın 19. yüzyılın kırklı yıllarında bulunmasından ve 1853'te enerji teriminin modern anlamda kullanılmasından sonra, bu kavramın idealist yorumları ortalığı kaplamıştır. Bazıları (mesela Mach) bu yasanın evrensel varlığını kabul etmemiştir. "W. Ostwald ise bu yasayı doğanın biricik evrensel yasası olarak görmüş ve doğanın, toplumun ve düşüncenin bütün görünüşlerini enerjiye indirgeyerek, maddenin nesnel gerçekliğini yadsımaya, madde kavramını görmezden gelmeye ve enerjinin madde olmaksızın varolduğunu tanıtlamaya çalışmıştır. A. Bogdanov ise, toplumsal değişmeleri, enerjideki bir artma ya da azalma olarak tanımlamaya çalışmıştır."

Lenin "energetik"i, "fiziksel idealizmin" belirtilerinden biri olarak eleştirmiş ve doğa bilimi yasalarının toplumsal görünüşlere aktarma çabalarının, ilke olarak savunulamaz bir şey olduğunu göstermiştir. [Lenin V.İ.; 2001; Notlar 114, s: 453-454]

A.Öcalan'ın toplumu, kadınları "enerjiye" benzettiğini ve "enerji" kavramını Ostwald'a benzer şekilde madde kavramını görmezden gelmek için kullandığını belirtmek gerekir.

[46] Materyalizmin ilkelerinden olan determinizme dair, Polat F.; 2025: 54-58

[47] Timpanaro S.; 2020: 42-43

[48] "…diyalektikte (nesnel diyalektikte) göreceli ile mutlak arasındaki fark da doğrudan doğruya ve kesinlikle görecelidir. Nesnel diyalektiğe göre görecelin i*çinde* mutlak *vardır"* Lenin V.I., 2013; Felsefe Defterleri, Ç: A. Tokatlı, Minör Yayınları

[49] Engels F., 2011 : 50

[50] Agy

[51] Timpanaro S.; 2020 : 93

[52] Engels F.; 2011 : 52

[53] "Düşüncenin madde-ötesi olduğu biliniyor; fotoğrafı çekilemez, ispatlamaz" A.Öcalan, Age, s: 51

[54] Engels F.; 2002 : 196-197

[55] Timpanaro S.; 2020 : 154

[56] Engels'ten aktaran ed; Bottomore T.; 2020 : 572

[57] Engels F.; 1977 : 250

[58] Marx K.; 2011 : 105

[59] Engels F.; 1977: 78

[60] "Önsöz"ün ilgili kısmı "Cohen G.A.; 1998: 9"dan alınmıştır. Pek çok tartışmaya konu olan "Önsöz"ün cümlelere ayrılması düşüncesi de Cohen'den hareketle oluşmuştur.

[61] Cohen G.A.; 1998: 47

[62] Age: 111-112

[63] Bu kitaplardan biri de G.A. Cohen'in bu yazıda kullanılan çalışmasıdır.

[64] Marx'tan aktaran Aytaç V.; Teori ve Politika 19-20; 217

[65] Saint Simon Doktrininin Açıklamasından (1831) aktaran Labica G., Bensoussan G., 2016 : 837

[66] *"Burada Marks uyanıklık yapıyor, 'sınıf çelişkisi' diyor, 'Tarih sınıfların mücadelesidir' diyor. Burada böyle bir şey olabilir, fakat bunu aşırıya vardırıyor."* A. Öcalan, Age, s: 41

[67] Kuşkusuz burada A.Öcalan'ı ileriye sürdüğü tezlerin eleştirisinin Kürt ulusunun ulusal demokratik haklarına yönelik bir eleştiri içermediğinin altı çizilmelidir. Tam aksine A.Öcalan "yeni paradigması"yla Kürt ulusunun bir ulus olmaktan kaynaklı haklarını görmezden gelmektedir. Sorun "özgür yurttaşlık" değildir, ulus ve ulus olma bilincidir.

[68] Marx K.; 2011 : 188

[69] Lenin'den aktaran Bensoussan G., Labica G., 2016 : 846

[70] Marx'tan aktaran Ed: T. Bottomore; 2020 : 518

[71] Lenin'den aktaran Bensoussan G., Labica G., 2016 : 608

[72] Lenin V.I.; 2001 : 303

[73] Bu tezlerin temellendirilmesi ve açıklaması için bkz: Polat F.; 2025

[74] Bütün bu yazılanlardan sonra açıklanmış olmalı ki "teori" yerine "ideoloji" demek daha doğru olur. Çünkü çalışmalarına yakından bakıldığında, Bhaskar'ın "geçişli bilgiler" dediği çeşitli ampirik olgulardan, ideolojik, felsefi, politik, dini, hukuki gibi sosyal pratikler ve teknik bilgilerin yani "ön bilimsel" bilgilerin

kendi politik çizgisinin yararına bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.

[75] Bilimlerde, "Newton'u aşmak", "Einstein'ı aşmak" gibi ifadeler, tıpkı "hakikat" ifadesi gibi yanlış bir kullanımdır. Bilimsel teoriler arasındaki fark ya Althusser'in belirttiği şekilde "epistemolojik kopuş" olarak yeni bir zeminle ve kavramlarla oluşturulan teori ya da aynı ontolojik zemin ve epistemolojik yaklaşım üzerinden yapılan teori şeklinde olur. A.Öcalan'ın sosyolojisi bilim olmadığı için "aşmak" demesi anlaşılır olsa da "aştığı" şey(!) bilim olduğundan yanlış kullanılmış olmaktadır.

Link: https://www.tkpml.com/a-ocalanin-toplumsal-sosyolojisi-ne-anlama-geliyor-ozneci-ve-utopik-solun-marksist-bir-elestirisi/?swcfpc=1